

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ФАКУЛЬТЕТ ПЕДАГОГІКИ, ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ
КАФЕДРА ПЕДАГОГІКИ ТА МЕТОДИКИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ**

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
У СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ ШКОЛИ**

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – другий (магістерський)**

Виконала:
студентка 6 курсу, 631 групи
спеціальності 013 «Початкова освіта»
МОТРЕСКУ АННА ВАСИЛІВНА

Керівник: канд. пед. наук, доц. Нікула Н.В.

*До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 6 від 22 листопада 2022 р*

Зав. кафедрою _____ проф. Романюк С.З.

ВСТУП	ЗМІСТ	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ		7
1.1. Розвиток професійної мобільності сучасного вчителя як актуальна педагогічна проблема		7
1.2. Сутність поняття «професійна мобільність вчителя початкових класів»		14
1.3. Характеристика структурних компонентів професійної мобільності вчителя початкових класів		29
Висновки до розділу 1		38
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ		39
2.1. Застосування оптимальних організаційних форм методичної роботи для розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів		39
2.2. Поєднання традиційних та інноваційних методів розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів		49
2.3. Констатувальне дослідження стану професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи школи		60
Висновки до розділу 2		70
ВИСНОВКИ		72
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ		76
ДОДАТКИ		83

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасний учитель перебуває під впливом чинників, що висувають нові вимоги до його професійної діяльності. Основними серед яких виступають: вимоги суспільства до особистості, компетентності та майстерності вчителя, поява нових, сучасних моделей професійної діяльності. У Концепції «Нова українська школа» говориться про нову роль вчителя не тільки як наставника та основного джерела передачі знань, а як коуча, фасилітатора, модератора, тьютора тощо.

Оновлення змісту освіти, освітніх стандартів оновлення вимог до організації освітнього процесу, провадження дистанційного навчання, організація освітнього процесу в умовах війни тощо, все це вимагає від учителя широкого науково-педагогічного світогляду, пошуку нових технологій навчання, які відповідають сучасній освітній, політично-соціальній ситуації, відповідно, сучасний вчитель повинен бути мобільним.

Професійна мобільність розглядається як відкритість до нового, широта й багатогранність педагогічного мислення, вміння ефективно переходити від одного способу професійної діяльності до іншого; гнучкість, вміння регулювати свої дії в умовах, які сьогодні постійно змінюються.

У нормативних документах, зокрема: Концепції «Нова українська школа» (2016 р.); Професійний стандарт «вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020 р) йдеться про потребу мобільного, гнучкого вчителя, який швидко орієнтується у змінах та якісно організовує роботу, що підтверджує актуальність проблеми формування професійної мобільності вчителя початкових класів.

Стан дослідження проблеми. Аналіз літературних джерел дає можливість говорити про те, що питання гнучкості, мобільності реагування вчителя на оновлення та зміни в системі освіти були джерелом науково-педагогічних досліджень. Так, науковці К. Автаменко, Т. Байбара, І. Бех, С. Гончаренко, А. Кузьмінський, Н. Ничкало, О. Савченко досліджували

питання розвитку та формування різних якостей педагога, які удосконалюють його професійну діяльність.

Різні аспекти мобільності досліджено філософами та соціологами, зокрема: С. Ліпсетом, Б. Барбером, Р. Бендікс, Р. Громовою, Е. Дюркгеймом, Р. Еріксоном та ін. Проблема мобільності знайшла своє відображення й у психологічних дослідженнях: К. Абульханової-Славської, Б. Ананьєва, Г. Вайзер, Ю. Дворецької та ін.

Теоретичні основи формування професійної мобільності фахівців з середньою та вищою освітою досліджували: Л. Амірова, А. Ващенко, Л. Є. Іванченко, Ю. Калиновський, С. Капліна, Н. Ничкало, О. Неделько [329], Г. Яворська та ін.

Проте, проблема формування професійної мобільності вчителів початкових класів у системі методичної роботи потребує вивчення й науково-теоретичного обґрунтування. Враховуючи вищезазначену актуальність нами обрано наступну тему магістерського дослідження: ***«Формування професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи школи».***

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні сутності, змісту та організаційно-педагогічних умов розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи та

Для досягнення зазначеної мети нами поставлено такі **завдання**:

1. Проаналізувати проблему розвитку професійної мобільності вчителя в психолого-педагогічних джерелах
2. Розкрити зміст та структуру професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи.
3. Теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні умови розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи.

4. Здійснити констатувальне дослідження стану сформованості професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи.

Об'єкт дослідження – розвиток професійної мобільності сучасного вчителя.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи.

Методи дослідження. Для реалізації поставленої мети та досягнення вищезазначених завдань нами використано комплекс методів дослідження: аналіз, синтез узагальнення й систематизація літературних джерел для вивчення теоретичних основ проблеми магістерського дослідження; констатувальне дослідження для перевірки рівня сформованості професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи, анкетування, ранжування, самооцінювання тощо.

Теоретичне значення дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні розвитку професійної мобільності сучасного вчителя як актуальної педагогічної проблеми; розкритті сутності поняття «професійна мобільність вчителя початкових класів»; описі змісту та виокремленні структурних компонентів професійної мобільності; обґрунтуванні організаційно-педагогічних умов, ролі форм методичної, методів, самоосвіти, як засобу розвитку досліджуваного явища.

Практичне значення одержаних результатів полягає в теоретичному узагальненні організаційно-педагогічних умов розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів, що можуть впроваджуватись в систему організації методичної роботи закладу загальної середньої освіти; матеріали дослідження можуть бути використаними вчителями для вдосконалення власної професійної мобільності під час методичної роботи; результати магістерського дослідження можуть використовувати студенти,

які здобувають педагогічну освіту для вдосконалення знань про мобільність вчителя, професійну мобільність та її розвитку у системі методичної роботи.

Структура магістерської роботи: вступ, два розділи, сім підрозділів, висновки до кожного розділу, висновки, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

1.1 Розвиток професійної мобільності сучасного вчителя як актуальна педагогічна проблема

Питання професійної мобільності зародилося з давніх-давен у зв'язку з потребою пристосовуватись до нових умов діяльності людини, які пов'язані з інтеграційними процесами інтеграції у життєдіяльності. Свої коріння мобільність черпає з періоду виникнення та розподілу праці й соціальних переміщень.

Науково-технічний розвиток та соціально-політичні ситуації завжди вносять зміни в характер трудової діяльності людини, у процесі чого з'являються нові галузі та професії. І якщо минуле покоління здобувало професію раз і на все життя, то теперішнє має бути готовим до професійної мобільності, тобто зміни професії чи спеціальності, у зв'язку з їхнім старінням або відмиранням. Ще Я. Коменський, відомий чеський педагог, наголошував на тому, що: «дуже важливо, щоб люди навчилися й уміли вільно, за власним рішенням правильно обирати зрозумілі речі й також користуватися ними» (Левківський, 2011, с. 112).

Педагог наголошує на тому, що людина має самостійно пристосовуватися до умов які швидко змінюються та проявляти у праці діяльність, активність, рухливість і старанність. Рівень професійної підготовки особистості повинен випереджати рівень розвитку техніки й виробництва, саме тому, важливо, щоб кожен фахівець був готовий до цього. З метою розв'язання цієї проблеми Я. Коменський запропонував речі, які допоможуть цьому: «1) треба раніше почати вправлятися в русі й діяльності для набуття рухливості, що не так швидко втрачається, якщо закріплена навичкою; 2) нехай вчать усе, що роблять, робити по-справжньому, тобто

із старанністю й без лінощів; 3) нехай вчаться все робити з якою-небудь метою, серйозною або грайливою, заради похвали або перемоги» (Кравець, 1996). Ми вважаємо, що у поняття «рухливість» розуміється у значенні «мобільність» та орієнтує людей, що виходять які завершують навчання в освітніх закладах, на освоєння нових професій чи постійне підвищення кваліфікації у своїй професії.

Й. Песталоцці тлумачив мобільність як гнучкість, здатність пристосуватись та ставив її поряд з слухняністю, податливістю, які вважав найважливішими якостями що мають бути сформованими у людини. Як стверджував відомий педагог: «її гнучка пристосовність, її підготовленість до різних видів праці будуть її перевагами перед більш імущими при добуванні заробітку» (Сущенцева, 2011, с. 38).

Поняття мобільності розглядають у своїх наукових працях й С. Ліпсет та Р. Бендікс розуміючи переміщення групи фахівців, зайнятих переважно розумовою працею (Ліпсед, 1989, с. 6 -13).

Оскільки одна важливих детермінант соціального розвитку людини є її основна, фахова діяльність, то самореалізація особистості в цій діяльності, яка приносить задоволення, забезпечуючи соціальний комфорт розвиває людину. З метою успішної реалізації себе у професійній діяльності людина повинна володіти професійною гнучкістю, яка формується, за допомогою розвитку розумових здібностей та вдосконалюється за допомогою розвитку моральної свідомості людини. Лише основна професійна діяльність, розкриваючи ставлення людини до світу, спрямовує розвиток з метою досягнення вищого рівня, а інше ставлення особистості до реальності, викликає розвиток її різних здібностей, та створює можливість швидко пристосуватися до нових умов за рахунок резервів, які сформувалися ще у часи професійної підготовки.

Соціальною основою мобільності стає теорія соціальної стратифікації. Як зазначають К. Девісон та У. Мур, нависоті перебувають лише ті, хто є найбільш здібними, гідними індивідами. Суспільство постійно мотивує

особистість просуватися до вищих позицій, які є цікавішими за попередні та потребують особливих талантів та спеціальної професійної підготовки. Таким чином, особистості з відповідними якостями, щоб зайняти відповідні соціальні чи професійні позиції повинні, завдяки мобільності підніматися вгору сходинками самовдосконалення.

Таким чином у науковий обіг виходить поняття «соціальна мобільність», яку обґрунтовує П. Сорокін. У своїй науковій праці «Соціальна стратифікація й мобільність» він розкриває соціальну мобільність як: «будь-який перехід індивіда або соціального об'єкта (цінності), тобто всього того, що створено або модифіковане людською діяльністю, з однієї соціальної позиції в іншу» (Сорокін, 2002). Автор соціальну мобільність – розглядає як природний та нормальний стан суспільства. Просування людини в соціальному просторі можливе за умови дотримання таких правил: діяльність, заняття, професія є важливими для виживання розвитку та функціонування особистості; розвиток та вдосконалення інтелектуальних здібностей, важливий для успішного виконання професійних обов'язків. П. Сорокіна, висував ще думку про те, що: «інститути освіти і виховання, якої б конкретної форми вони не набули, у всі віки були засобом вертикальної соціальної циркуляції» (Сорокін, 2002, с. 449).

Досліджувалась професійна мобільність і в зарубіжних країнах. Так Е. Дюркгейм, М. Вебера доводять, що для використання повного потенціалу робочої сили, треба підвищити професійну мобільність. Е. Дюркгейм пов'язував мобільність з поділом праці яка є головним чинником суспільного прогресу. Індивідуалізація суспільної поведінки індивіда пов'язана з посиленням поділу праці, опираючись на це Е. Дюркгейм, вводить поняття «пластичність», яке введене для оцінки зміни відносин у системі «людина-праця». Поняття «пластичність» відображає здатність і можливість індивіда сформувати свою працю, власні професійні орієнтації та перспективи. Характерною рисою такого фахівця є постійне внутрішнє бажання підвищити

рівень власної конкурентоспроможності, виявити нові можливості своєї професії та нових форм професійної самореалізації.

Дослідження мобільності фахівця, які що проводилися в Америці та Європі в середині ХХ століття, визначили важливу роль професійних досягнень для соціальної мобільності. Саме тому виникає потреба у науковому визначенні поняття «професійна мобільність», яке з'являється в науковій літературі на початку 1950-х років. Спершу воно тлумачиться як: «зміна різних видів занять або професій, що належать до основних видів праці: фізичної, нефізичної й фермерської» (Сущенко, 2011, с.65).

У працях американських соціологів С. Ліпсета і Р. Бендікса, професійна мобільність набуває статусу самостійного предмета наукового дослідження. Концепція яку вони запропонували є однією з спроб розробити теоретичну модель професійної мобільності (Ліпсед, 1989).

Наприкінці 1980-х початку 1990-х років зростає інтерес до феномену «професійна мобільність» в зарубіжній соціології. Так, у працях зарубіжних науковців Д. Голдторпа, Б. Вегенера, В. Улті, Р. Люйкса, І. Соренсена є розробка соціокультурних аспектів поняття професійна мобільність, яка з їх наукової теорії висуває два чинники мобільності: соціокультурну парадигму суспільства та політичну систему. У своїх працях учені пояснюють соціокультурну мобільність як цілісну сукупність елементів внутрішнього розпорядку соціальних суб'єктів, які об'єднані у єдину систему, що забезпечує той ступінь рухливості, яка необхідна для адаптації до навколишнього середовища або для активного впливу на неї.

Дослідження цінностей, мотивів у процесі професійної мобільності розкрито у працях Р. Ходжи, Н. Туми, Д. Треймана та інших американських науковців. Автори зазначають, що професія впливає як на престиж, дохід та владу, які можуть виявитися в руках професіонала, так і на поведінку людини, її цінностей, життєвих орієнтації, соціальної ролі.

Досліджуючи сутність та структуру професійної мобільності Є. Іванченко визначає, що «це інтегрована якість особистості, що виявляється

в: здатності успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати види діяльності із залученням правової сфери; вмінні ефективно використовувати систему узагальнених професійних прийомів для виконання будь-яких завдань, легко переходити від одного виду діяльності до іншого; володінні високим рівнем узагальнених професійних знань, досвідом їх удосконалення та самостійного здобування; готовності до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання завдань, спираючись на передові світові тенденції; орієнтації в ринку праці» (Іванченко, 2005, с. 31). Науковцем виокремлено соціологічний, економічний та психологічний компоненти досліджуваного явища.

А. Ващенко, зазначає, що: професійна мобільність – інтегрована сукупність соціальних, індивідуальних та фахово-професійних якостей особистості, які забезпечують продуктивне виконання покладених на неї професійних обов'язків у визначений термін та з оптимальними затратами людських ресурсів й матеріальних засобів, а також вміння планувати свою кар'єру та професійне зростання (Ващенко, 2006, с. 43).

Досліджуючи професійну мобільність менеджерів-аграріїв Н. Кожемякіна розглядає її як здібність та готовність фахівця працювати в умовах швидких змін у рамках власної професії, та в умовах певних соціальних перетворень (Кожемякіна, 2006).

Дослідник С. Савицький зазначає, що: «професійна мобільність фахівця може виразитися в його здатності успішно виконувати різні види діяльності і адаптуватися до нових умов їх реалізації» (Савицький, 2006, с. 26). Автор, розглядає професійну мобільність через призму професійної адаптації та показує логічний взаємозв'язок цих двох понять. Цікавою є його думка щодо зв'язку професійної мобільності, професійної орієнтації та професійної адаптації. Професійну адаптацію автор розглядає як процес пристосування особистості до змісту, організації, режиму праці, умов, та до колективу.

Науковці стверджують, що професійна мобільність повинна бути результатом засвоєння діяльності та узагальненням її форм і способів. Професійна мобільність, як зазначають Ю. Гурова та Т. Сильверстова, є відтворенням соціально-професійної структури сучасного суспільства в тій чи іншій професії, є вибором вагомого соціально-професійного становища в суспільстві.

Нам імпонує думка, що професійна мобільність – інтегративне, складне утворення, яке забезпечує: розвиток людини через ключові, загальнопрофесійні компетенції; діяльність людини детермінована подіями, які змінюють середовище; процес перетворення фахівцем самої себе, професійного середовища. Складовими професійної мобільності є: професійні компетенції, готовність до реалізації змін, професійну та соціальну активність фахівця. Виходячи з цього професійну мобільність розуміють як якість особистості, що сприяє роботі внутрішнього механізму; діяльність фахівця в результаті якої здійснюється професійна самореалізація; самовдосконалення особистості фахівця та перетворення професійного середовища.

Професійна мобільність сьогодні є важливою складовою кожного фахівця в будь якій сфері. Вона полягає у високому рівні професійних знань, готовності до реалізації оптимальних шляхів виконання різних завдань в освітній галузі своєї професії; здатність ефективно переключатися на іншу діяльність або змінювати її різновид. Тобто, професійно мобільний фахівець володіє професійними компетенціями, які характеризують його як професіонала в галузі освіти, які слугують основою для забезпечення здатності бути гнучким, швидко орієнтуватися у змінах, бути конкурентоздатним, готовим підвищувати кваліфікацію, перекваліфікацію, самоосвіту.

О. Малишевський досліджуючи професійну мобільність працівників зазначає, що з метою успішного розвитку професійної треба створити належний освітній простір з важливими компонентами життєдіяльності

людини. Саме тому, він вважає треба забезпечити наступне: «1) побудувати предметні блоки дисциплін, які максимально охоплювали б усі види діяльності, пов'язані зі специфікою професійної підготовки; 2) вибудувати програми кожної навчальної дисципліни в межах предметного блоку, що входить до цілісного освітнього простору спеціальності» (Малишевський, 2021, с. 56). Автор наголошує, що конструктивно-діяльнісний підхід ще не застосувався в вищій школі України. Однак рівень особистісних якостей випускників має відповідати вимогам адаптації фахівця до сучасного темпу науково-технічного прогресу та до змінливої сфери ринку праці, також має гармонізувати свою професійну діяльність з глобальними завданнями суспільства.

Сьогодні серед основних тенденцій розвитку змісту освіти, виділяють умови, які забезпечують професійну мобільність фахівців на етапі професійної підготовки:

- збільшення спеціальностей у рамках професійної освіти, що дозволяє мобільно реагувати на соціально-економічні запити країни;
- перехід від знаннєвої до компетентнісної основи навчання;
- здійснення диференціації змісту освіти шляхом оновлення освітніх програм;
- варіативність та гнучкість змісту освіти шляхом модульного підходу, що забезпечує оперативне оновлення змісту освіти відповідно до розвитку сучасної техніки, науки, культури;
- ріст значення загальнопрофесійної та загальнонаукової складової підготовки фахівців, яка впливає на самоусвідомлення закономірностей, зв'язків явищ і фактів для майбутньої професії;
- формування системного мислення та професійних компетентностей, які окреслені в освітніх програмах;
- інформатизація змісту освіти й збільшення можливостей самоосвіти фахівців;

- упровадження інноваційних освітніх програм та технологій, удосконалення форм, методів та засобів для формування професійної мобільності фахівців.

Таким чином професійна мобільність фахівця крізь призму наукових джерел визначається індивідуально-особистісними та соціальними чинниками, яка є результатом особистісних внутрішніх зусиль фахівця, спрямованих на усвідомлення та якісне виконання професійної діяльності в умовах що змінюються.

1.2. Сутність поняття

«професійна мобільність вчителя початкових класів»

Досліджуючи проблему формування професійної мобільності вчителя початкових класів вважаємо, що необхідною складовою наукового дослідження є здійснення понятійно-категорійний аналізу цього поняття.

До понятійно-категорійного апарату поняття «професійна мобільність вчителя початкових класів» належать такі основні поняття: *професія, мобільність, компетентність*. Для розкриття сутності поняття професійної мобільності треба розкрити його зміст та проаналізувати категоріальні зв'язки «професія – професіоналізм – мобільність – професійна мобільність» (див рис. 2.1).

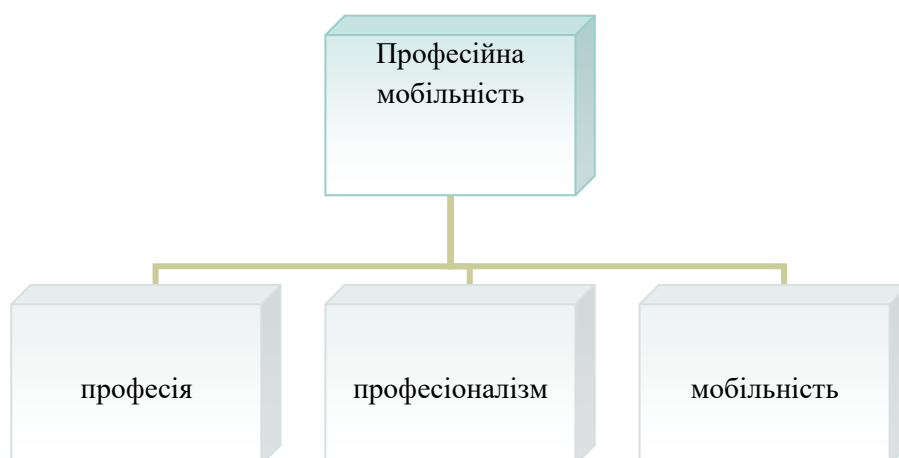

Рис. 2.1. Категорії поняття «професійна мобільність»

Термін «професія» (від лат. *professio* – офіційно вказане заняття, спеціальність) у довідкових джерелах визначають як: «рід занять, трудової діяльності, що вимагає певних знань і навичок та є для кого-небудь джерелом існування» (Бусел, 2009); окремі пояснюють як : «вид трудової діяльності, занять, який вимагає від людини певної підготовки і відповідних якостей особистості» (Гончаренко, 2000). Також це поняття розуміють, як: «комплекс трудових обов'язків, регламентованої організації дій особистості; засіб для функціонування в суспільстві різних видів професійної праці з метою задоволення різноманітних потреб і показник об'єктивного аспекту їхньої значущості; процес діяльності в конкретній предметній галузі і якісна визначеність людини» (*Тлумачний словник української мови, 2012*).

Термін «професіоналізм» безпосередньо походить від «професія» і означає оволодіння основами та глибинами певної професії (Гончаренко, 2012, с. 177). Професіоналізм тлумачать у значенні «добрий фахівець», «знавець, майстер своєї справи».

Дефініцію професіоналізму розуміють як різноаспектну категорію. Так, з точки зору індивідуально-орієнтованого підходу Є. Климов стверджує, що це поняття – це не просто високий рівень знань, умінь та результатів людини у конкретній галузі діяльності, а цілісна системна організація психіки та свідомості людини, які містить властивості особистості як цілого. Вчений розділяє професіонала на складові: практики та гносис, де перше - це уміння, навички, а друге - пізнавальні процеси, дії; (Сущенко, 2011, с. 287–289).

З точки зору акмеології професіоналізм розглядають як: «якісну характеристику суб'єкта діяльності – представника певної професії, який володіє сучасним змістом і сучасними засобами вирішення професійних завдань, продуктивними способами здійснення їх» (Ничкало, 2007, с. 11). Або ж розуміють як кількість стійких властивостей особистості, його індивідуальності, які задовольняють вимоги реалізації професії. У довідкових

джерелах це поняття пояснюють як: «інтегральну характеристику індивідуальних, особистісних і суб'єктивно-діяльнісних якостей, що розглядається як цілісне утворення, дає можливість на максимальному рівні успішно розв'язувати завдання, які є типовими для тих галузей, у яких працює спеціаліст; творче оволодіння фахом (Гончаренко, 2012).

О. Цюняк у своєму дослідженні пояснює професіоналізм як: «рівень розвитку професійної культури та самосвідомості, достатній для творчого вирішення завдань професійної діяльності (Цюняк, 2015). Словник освіти дорослих розуміє як: «особливу властивість людей систематично, ефективно і надійно виконувати складну роботу у різноманітних умовах; систему, що складається з професіоналізму діяльності та професіоналізму особистості» (Лук'янова, Аніщенко, 2014).

Аналізуючи вищесказане варто зазначити, що зазначити, професіоналізм діяльності – характеризує суб'єкт діяльності, та відображає високу професійну кваліфікацію та компетентність особистості, багатогранність якісних професійних навичок та вмінь, розуміння сучасних алгоритмів та способів розв'язання професійних завдань, що допомагає працювати високопродуктивно. Тоді, професіоналізм особистості – є особистісною якісною характеристикою суб'єкта праці, яка виражає високий рівень розвитку професійно-значущих якостей, цінностей та мотивів особистості, акмеологічної складової професіоналізму фахівця, високий рівень мотиваційної сфери та ціннісних орієнтацій, що спрямовані на продуктивний розвиток.

У контексті вищесказаного є актуальною думка Малишевського О. (2021) про те, професійна діяльність та розвиток особистості є кількісно залежними. Адже, високі досягнення особистості у діяльності є чинником, який суттєво розвиває цю особистість, а чим простіша діяльність, тим менше активності проявляється особистістю, тим меншою мірою розвивається особистість.

Здійснюючи узагальнення етимологічного тандему понять «професія» та «професіоналізм», описано систему особистісних та діяльнісних характеристик фахівця, що безпосередньо впливають на його мобільність, яка включає: внутрішнє позитивне ставлення до здійснення професійної діяльності, високі ціннісні установки, мотивацію професійних досягнень, систему загальних та фахових компетентностей, достатній творчий потенціал, креативність, інноваційну спрямованість, бажання саморозвитку, активну соціальну позицію.

Тепер проаналізуємо поняття, яке має безпосереднє відношення до нашого дослідження, а саме «мобільність». Цей термін (від лат. *mobilis* – рухливий, нестійкий, легкий, рухомий, швидкий) у загальнонауковому розуміння пояснюється як «рух», яке здебільшого розуміють як фізичний рух організму або стимулу, та метафорично як рух у різних сферах, які можуть бути соціальними, професійними та ін. (Сущенко, 2011, с. 455).

У тлумачних джерелах поняття мобільність визначають як: «рухомість, здатність до швидкого пересування, дії» (Буссел, 2009); У іншому словнику знаходимо розуміння, як: «рухомий, легкий, швидкий, маневрений, живий, швидкоплинний, гнучкий, проворний; здатність до швидкого руху з місця на місце, до легкості і частоти зміни, спроможність демонструвати швидкість мислення, зміну емоційних станів» (Гончаренко, 2012, с. 629). Окремі словники розглядають як: здатність швидко орієнтуватися і швидко виконувати завдання; здатність швидко діяти, приймати рішення; спроможність швидко орієнтуватися в різних обставинах, знаходити потрібні форми діяльності (*Тлумачний словник української мови*). Як: «рухливість, готовність особистості швидко реагувати, швидкого діяти; спеціальну концепцію і метод, що дозволяє досліджувати масові пересування індивідів (прошарків, груп), що виникають з руху, зміни, розвитку соціально-класової структури (Черемних, 2006).

І. Хорєв розуміє поняття мобільності як: «вільне переміщення працівників у сфері можливостей і стимулів, що їх надає ринок» (Хорєв, 2009). Цікавим та

повним є визначення Хом'юк І.: «здатність і готовність особистості досить швидко й успішно опанувати нову техніку та технологію, набувати знань й умінь, яких бракує, що забезпечує ефективність підготовки до нової професійної діяльності» (Хом'юк, 2012, с. 24).

Аналізоване нами поняття «мобільність» охоплює сукупність різноманітних процесів, видів професійної рухливості, які різняться між собою та виконують самостійні й порівняно різні функції. Проте, в усіх визначеннях цього поняття є спільні ознаки, які характеризують його динаміку та мінливість. Мобільність як універсальним ти складним явищем вживають у різних сферах людської діяльності та наповнюють новим, змістом та функціями.

Зокрема, у *філософському* розуміння поняття мобільність пояснюють як атрибут суспільного буття, спосіб існування системи, що утворюється взаємодією соціальних суб'єктів та динамічних й статичних елементів. На рівні філософії виявляють сутнісні характеристики досліджуваного явища, що дозволяє розуміти його як системно-інтегративну якість особистості, що впливає на розвиток та становлення конкурентоздатного професіонала.

Досліджуючи розуміння мобільності з точки зору соціології то бачимо, що науковці розкривають різні її види: соціальну, соціокультурну, професійну, трудову та інші, що важливо на міждисциплінарному рівні, адже: «розкриває особливості руху, адаптації, зміни відносно людини як найвищої цінності та центрального об'єкта наукових досліджень» (Фамілярська, 2017). Досліджуючи оціночний аспект, Р.Пріма визначає професійну мобільність як: «функціонально-статусні переміщення у просторі професійної ієрархії, які постійно оцінюються як самим індивідом, такі його оточенням» (Пріма, 2008, с.83].

Соціологи мобільність вважають визначним чинником ціннісних орієнтацій та форм адаптації й інтеграції людини, фахівця у соціум. Також, варто узагальнити, що: «якщо в соціології мобільність відіграє роль

індикатора особистісних якостей особи, то в педагогічному сенсі її визначають з позицій пошуку і забезпечення сприятливих педагогічних умов для розвитку здатності особистості до реалізації цих якостей» (Соціологія).

У психологічній науці мобільність розглядають як детермінант розвитку конкурентоспроможного фахівця. Більшість психологічних джерел розкривають мобільність з точки зору характеристики й аналізу поведінки особистості, вивчаючи роль адаптаційних й інтеграційних процесів щодо трансформації цінностей особистості.

Узагальнюючи наукові позиції щодо дослідження мобільності, то розуміємо, що сьогодні є різні класифікації мобільності, яку поділяють за ознаками часу, суб'єкта мобільності, типів мобільності, напрямів. З позиції часу мобільність розділяють на : інтрагенераційну (усередині покоління) та інтергенераційну (між поколіннями). Враховуючи критерій суб'єкт, мобільність диференціюють на індивідуальну та групову, а критерій напрям сприяє поділу на внутрішню (в рамках конкретної професії) та зовнішню (міжгалузеву) (Сущенко, 2012, с.40).

Детальний аналіз різних видів мобільності зробив М. Біль, де узагальнив основні підходи до розуміння цього поняття «мобільність», що сприяє комплексному охопленні різних аспектів її розвитку та реалізації (див. додаток А).

Науковцями виокремлено *типи мобільності*, зокрема: соціальна (досліджено О. Балакіревою, Н. Сараповою, П. Сорокіним); соціокультурна (розкрито І. Василенком,); соціально-професійна (О. Дементьєвою, Ю. Калиновським, Ю. Сачук); академічна (Д. Свириденком); трудова (Л. Беллменом, Т. Боєрі), професійна (Н. Альбрехтом, Л. Аміровою, Н. Анісімовою, А. Ващенком, Л. Вороновською Л.Сущенкою, Ю. Клименком, Р. Прімою, С. Малишевським та ін.; інтелектуальна (Л. Хорунжою); інформаційна

(Н. Манаєвою, Г. Міхненко); когнітивна (В. Солоненком), науково-дослідна (М. Сергою).

Предмет нашого дослідження потребує детального вивчення та аналізу сутності професійної мобільності. Сьогодні розуміння цього поняття є досить великим та неоднозначним. Як цілісна система професійна мобільність має складну структуру, а наукова література виокремлює це поняття з позицій соціологічної, педагогічної, психологічної науки.

Варто зазначити, що вперше поняття «професійна мобільність» використовує С. Липсет та Р. Бендік у 50-х роках минулого століття для позначення зміни різних видів професій чи занять. Автори запропонували концепцію професійної мобільності, яку вважали зміною трьох таких типів праці: нефізичної, фізичної, фермерської. Також у зазначеній моделі професійну мобільність розуміли як різновид соціальної мобільності.

Вже у 60-х роках минулого століття американськими соціологами П. Блау та О. Дункан розроблено систему професійної стратифікації тогочасного американського суспільства на основі критерію загальносуспільного престижу всіх професій (Малишевський, 2021).

У наукових дослідженнях досить часто професійну мобільність вивчають спільно із соціальною мобільністю, яку розуміють як рух особистості між елементами соціальної структури суспільства. Зазначений підхід сприяє виокремленню професійної мобільності як сукупності переміщень особистостей між різними професійними групами, які формують професійну структуру суспільства. В соціологічній науці соціальну мобільність розуміють як рух між соціальними структурами, то а академічну мобільність – як рух між структурними шарами освітньої системи (Малишевський, 2021).

Заслуговує на увагу тлумачення А. Конькова, який професійну мобільність визначає як процес руху фахівців між групами професійної

структури в суспільстві, в процесі якого соціальні суб'єкти частково чи повністю змінюють власний професійний статус (Коньков, 1995). Таке тлумачення професійної мобільності, в першу чергу, розкриває предметну галузь означеного процесу, та визначає емпіричні показники, які фіксують її. Варто сказати, що у наукових працях зазначається, що, професійний статус фахівця являє собою певне становище людини у професійній діяльності та суспільстві та визначається наступними критеріями: рівень кваліфікації, зміст праці, автономність праці, рівень матеріального задоволення. Такі ж критерії масштабно застосовують у теорії соціальної мобільності, тому їх часто науковці використовують для аналізу професійної структури суспільства.

Польським науковцем П. Штомпкою досліджено негативні соціологічні причини та наслідки соціально-професійної мобільності. Він зазначає, що соціальна мобільність – це сфера, у якій чітко проявляються характерні риси, стереотипи для певного суспільства. Автором визначено триформи мобільності : бар'єр можливих досягнень – бар'єр для просування певної соціальної групи на вищі позиції; реальні перепони, які унеможливають досягнення професії, незважаючи на офіційну підтримку; закриття доступу до розвитку мобільності, тобто своєрідне створення додаткових соціальних інститутів для виконання так званого «відсіву» (Штефан, 2010, с. 360).

Окремі вітчизняні науковці розглядають професійну мобільність як зміна професійної діяльності, фаху, посади чи місця роботи. Надаючи професії вагому роль, адже вона визначає дохід, престиж, владу, які можуть бути в руках професіонала, й впливає на особливості поведінки людини, її соціальну роль, цінності, життєві орієнтири тощо.

Загальна теорія професійної мобільності виділяє два її типи :вертикальну і горизонтальну. Вертикальна мобільність полягає в зміні кваліфікації та має два напрями: висхідний – підвищення професійного статусу фахівця та низхідний – пониження цього статусу. Горизонтальна ж

мобільність характеризується переходом з однієї фахової групи до іншої такого ж фахового рівня. При горизонтальному переміщенні фахівець опановує суміжні професії, пов'язані зі спеціальністю фахівця та проходить стажування чи курси перепідготовки.

У II пол. 70-х років XX століття науковці здійснили ґрунтовне дослідження професійної мобільності молоді. Згідно результатів дослідження професійну мобільність розуміли здебільшого як готовність та здатність фахівця швидко змінювати виконувани завдання в межах певної спеціальності, професії чи галузі; вміння швидко опановувати нові професії, спеціальності чи зміни які відбуваються у вашій професії.

На думку французького дослідника П. Бурдьє рівень професійної мобільності визначає рівень успішності чи неуспішності професійної кар'єри фахівця, яка у свою чергу обумовлюється капіталом. Такий капітал, згідно з дослідженнями автора, містить різногохарактерні ресурси, а саме: фінансові; культурний потенціал (рівень професійних знань, наявність належного документа про освіту, сформованість загальнокультурного рівня особистості); потенційні ресурси, які підкреслюють соціальний статус фахівця (особисті зв'язки, підтримка сім'ї, авторитет між колегами тощо); професійно-особистісні характеристики та творчий потенціал індивіда, що автор вважає домінуючим (Малишевський, 2021).

Основою професійної мобільності, В. Дюніна, вважає високий рівень суспільно-професійних знань, досконале володіння системою суспільно-професійних прийомів та вміння ефективно застосовувати їх виконуючи будь-які професійні задачі в своїй професії (Дюніна, 2009).

Д. Чернилевський зазначає, що формування професійної мобільності – це якість особистості, яка забезпечує конкурентоздатність фахівців на світовому ринку праці, яка досягається шляхом комплексної професійної підготовки компетентного майстра своєї справи. Науковець пропонує замінити комплекс фахових знань, вмінь та навичок на систему, до якої ще

входять знання, уміння й навички з охорони праці та покращення здоров'я, знання, уміння щодо захисту навколишнього середовища, раціонального застосування природних ресурсів, демографічний розвиток, збереження національних традицій та культури тощо. Таке широке розуміння професійної мобільності виступає багатоаспектним поняттям, яке інтегрує в собі різні галузі професійного та людського знання, умінь та навичок. Особливої актуальності вищезазначене набуває за умови активного залучення молодих фахівців до сучасного, прогресуючого суспільства та сучасних інформаційно- комунікаційних технологій.

Проблеми взаємозв'язку професійної мобільності та конкурентоспроможності фахівця присвячено праці зарубіжних науковців, а саме: П. Блау, Д. Мертенса А. Шелтона та ін. Зокрема, А. Шелтон та Д. Мертенс зазначають, що основою формування професійної мобільності майбутніх фахівців мають бути ключові кваліфікації, яким належить широкий спектр дій та які виходять за рамки однієї професійної групи та психологічно готують фахівця до зміни й опанування новою професією, забезпечуючи готовність до впровадження інновацій у цій професійній діяльності (Малишевський, 2021).

І. Шпакіна розглядає професійну мобільність як компонент професійної компетентності та розуміє її як уміння знаходити об'єктивні способи розв'язання професійних проблем та виконання нестандартних професійних завдань (Шпакіна, 2007).

На думку І. Шпекторенко між професійною мобільністю та професійними компетентностями інші відношення, адже високий рівень професійної мобільності є передумовою розвитку професійної компетентності (Шпекторенко, 2016).

Професійна мобільність, за Л. Горюновою, являє собою триєдину структуру, яка містить наступні складові: професійно-значущі якості особистості, що забезпечують внутрішній механізм розвитку особистості через сформованість загальних та спеціальних компетентностей;

професійна діяльність людини, скерована подіями, що змінюють умови, середовище і результатом якої виступає самореалізація фахівця у професії; трансформація особистістю самої себе та оточуючого професійного середовища (Горюнова, 2015). На її думку, професійна мобільність, забезпечує формування сукупностей компетентності, до яких належать ключові здоров'язберезувальна, взаємодія, спілкування) та суспільно-професійні компетентності (організаційна, педагогічна взаємодія).

Наприкінці 80-х –поч. 90-х років у науковий обіг А. Вишняком, С. Макеєвим, С. Оксамитною, В. Тарасенком, О. Швачко та ін. вводиться поняття «кар'єрна мобільність», «трудова мобільність», «професійна мобільність».

У науковій літературі були спроби ототожнення понять «професійної мобільності» та «трудової мобільності» і представити професійну мобільність як різновид трудової. Трудова мобільність науковцями розглядається здебільшого у соціальному та економічному розумінні, яку вважають важливим регулятором ринку праці, рухом людей, що зумовлений виробничою діяльністю чи зміною місця роботи, проживання, тощо.

У контексті вищезазначеного Н. Коваліско, у науковому дослідженні визначає трудову мобільність як цілісну систему зовнішніх чинників, з метою змінити соціальну позицію, зберегти чи замінити соціальний статус особистості й способів трудової поведінки. Автор припускає, що трудова мобільність може бути забарвлена професійно-особистісними якостями, що розкривають принципово нову особистість зі сформованою професійною мобільністю. Звідси випливає, професійна мобільність має і соціальний характер, й індивідуально-особистісний та безпосередньо впливає на процес становлення фахівця (Суценцева, 2011).

Виходячи із аналізу наукових досліджень можна стверджувати, що розвиток мобільності фахівців проявляється у їх готовності до зміни соціально-економічних умов та полягає в оперативному реагуванні на них,

водночас є однією з головних складових вчителя в процесі модернізації освіти, та привертає неабияку увагу педагогічної науки як до актуальної проблеми.

У педагогічному контексті професійну мобільність досліджують як психолого-педагогічну підготовку в період навчання у закладах освіти до зміни спеціальності чи професії. Саме тому фахівцеві необхідно швидко та успішно володіти новою технікою та сучасними технологіями, опановувати нові знання і уміння, які б забезпечили ефективність професійної діяльності.

У сучасних науково-педагогічних дослідженнях постають проблеми формування професійної мобільності вчителя. У таких дослідженнях значущими є визначення сутності професійної мобільності вчителя як особистісної та діяльнісної якості, дослідження її структурних компонентів, саме такі знання спрямують організацію освітнього процесу на формування професійної мобільності майбутнього фахівця.

Впродовж останніх науково-педагогічних досліджень професійну мобільність тлумачать по різному:

- «здатність швидко змінювати вид праці, переключатися на іншу діяльність у зв'язку із змінами техніки і технології виробництва, що проявляється у володінні системою узагальнених прийомів професійної праці та застосуванні їх для успішного виконання будь-якого завдання на суміжних за технологією ділянках виробництва. Передбачає високий ступінь розвитку узагальнених професійних знань, а також готовність до оперативного відбору і реалізації оптимальних способів виконання виробничо-технічних завдань» (Малишевський, 2021);
- як основний механізм адаптації фахівця, що має різні рівні інтерпретації, які співіснують активністю, самодетермінацією, саморегуляцією, саморозвитком, самоудосконаленням суб'єкта праці (Пріма, 2010);
- як характеристику психолого-педагогічного суб'єктивної

особистості майбутнього фахівця;

– як процес пристосування, адаптації до професії, яка здобувається в період навчання у закладі вищої освіти, та підготовки до входження в професійну діяльність;

– як здатність та готовність фахівця швидко засвоювати технологічні процеси, технічні засоби та нові спеціальності або підвищувати власну освіту й кваліфікацію.

Досліджуючи професійну мобільність І. Шпекторенко зазначає: «у широкому значенні поняття професійна мобільність – це якість індивіда знаходити та змінювати соціальну (професійну) категорію, стан, статус, оволодівати новими формами професійної діяльності. У вузькому значенні поняття професійна мобільність – якість індивіда, яка виявляється в набутті ним достатнього власного ресурсу, професійної компетентності, професійного досвіду, що забезпечують результативність професійної діяльності, швидке виконання посадових завдань у межах однієї професії, органу влади, установи, організації» (Шпекторенко, 2016).

З наукової точки зору Л. Сушенцевої, професійна мобільність – це: «особистісна якість, що є необхідною для успішної життєдіяльності особистості в сучасному суспільстві, яка виявляється у праці і забезпечує самовизначення, самореалізацію в житті та професії через сформованість ключових компетенцій та ключових кваліфікацій і прагненні особистості змінити не тільки себе, а й професійне поле та життєве середовище» (Сушенцева, 2011, с. 158).

Вивчаючи компонентний склад професійної мобільності Л. Меркулова зазначає, що професійна мобільність це здатність особистості до оперативної реалізації діяльності, досягнення ефективних результатів та ефективна в умовах конкурентного середовища. У контексті вищесказаного Ю. Дворецька визначає професійну мобільність як механізм адаптації, який дозволяє особистості керувати ресурсами діяльності професійною поведінкою фахівця (Дворецька, 2007, с. 13).

Досліджуючи підготовку викладача вищої школи І. Хорєв розглядає професійну мобільність як системне бачення професії, майстерне володіння системою професійно-педагогічних знань та суміжних галузей науки і вміннями ефективного їх застосовувати (Хорєв, 2009). Вона визначається як особистісна, індивідуальна система світоглядних установок, уявлень, цінностей фахівця, які мотивують його до професійного зростання впродовжжиття.

Професійну мобільність О. Малишевський розглядає як: «системно-інтегративне новоутворення, значення якого полягає у комплексному розв'язанні професійних проблем, пов'язаних із діадичною взаємодією особистісних і професійних цінностей і мотивів, готовності до змін, здатності до професійної творчості і креативності як її змістотвірних елементів, що відтворюють проєктивне мислення фахівця і проявляються у здатності адаптуватися до вимог, планувати власну траєкторію розвитку і професійного зростання» (Малишевський, 2021, с.26).

Професійна педагогічна мобільність у науково-педагогічних дослідженнях розкривається як різновид професійної мобільності, що проілюстровано на рис. 2.2.

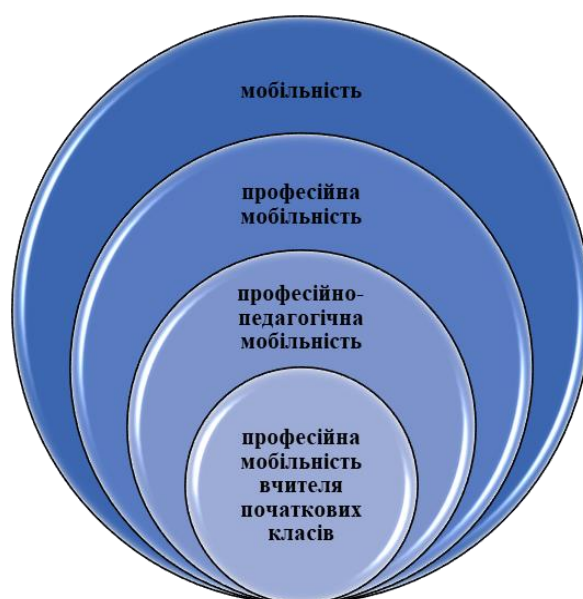

Рис. 2.2.

Взасморозміщення дефініції «професійна мобільність вчителя початкових класів»

У дослідженні Ю. Калиновського знаходимо визначення професійної мобільності та педагогічної мобільності. Так, професійна мобільність

розглядається як: «здатність реалізувати свою потребу в певному виді діяльності, що відповідає схильностям і можливостям особистості майстерно переходити від одного рівня професійної діяльності до іншого, тобто, розширюючи й поглиблюючи її характер чи рівень, виявляти власну професійну компетентність» (Калиновський, 2001, с. 53). Автор поняття педагогічна мобільність розуміє як: «педагогічна мобільність (здатність особистості педагога) у відповідності з освітою, культурою реалізує свою і соціально-професійну компетентність, у тому числі в процесі осмислення і прогнозування результатів організованих ним суб'єкт-суб'єктних відносин» (Калиновський, 2001, с. 53).

Вважаємо, що професійна мобільність вчителя початкових класів зумовлюється *специфікою його професійної діяльності*. Адже вчитель початкових класів працює з молодшими школярами, вікові особливості яких характеризуються підвищеним ступенем емоційності, здатністю до наслідування, спрямованістю на пізнання навколишньої дійсності. Вчитель є посередником між молодими школярами та світом дорослих, повинен враховуючи дитяче світосприйняття формуючи у них систему знань. Специфікою також є те, що вчитель початкових класів повинен володіти знаннями універсального характеру, оскільки, на відміну від учителів-предметників, вони повинні викладати навчальні предмети початкової ланки освіти і здійснювати їх інтеграцію з навколишнім світом, демонструвати зв'язок і застосування знань з цих предметів у житті та стежити за новинками в науці. Ще однією специфікою є те, що вчитель повинен бути готовий до будь яких освітніх, соціально-політичних змін, тощо. Тобто готовим до очної роботи в умовах класу, в дистанційному режимі, у змішаному режимі та, на жаль, в умовах воєнного стану під час повітряних тривог, різних загроз життю та здоров'ю дітей, що акумулює вчителя, вимагає бути гнучким, мобільним.

Виходячи із вищепроаналізованої специфіки професійної діяльності вчителя початкових класів та аналізу поглядів науковців на досліджувану

проблему у своєму дослідженні *професійну мобільність вчителя початкових класів* розуміємо як професійну якість особистості педагога, яка проявляється в здатності творчо засвоювати нові види професійно-педагогічної діяльності, перебудовувати стереотипи, які склалися раніше, бути відкритим до нового; здатність ефективно переходити від одного способу діяльності до іншого, гнучко та ефективно регулювати професійні дії в умовах, що постійно змінюються та якісно реалізовувати професійну діяльність.

Професійна мобільність вчителя початкових класів – це здатність самостійно, вільно мислити й оцінювати події, творчо сприймати освітню інформацію, здатність до критичного мислення, вміння знаходити нестандартні рішення в нових ситуаціях та передбачати характер й хід змін, у професійній діяльності. Це здатність вчителя організувати співпрацю з усіма суб'єктами освітнього процесу (учнями, батьками, колегами, адміністрацією тощо) відповідно до цілей та завдань сучасної освіти та національної культури.

Для розуміння змісту професійної мобільності вчителя початкових класів нам треба проаналізувати її складові, що описано нами в наступному параграфі.

1.3. Характеристика структурних компонентів професійної мобільності вчителя початкових класів

Для здійснення структурно-змістового аналізу професійної мобільності вчителя початкових класів, визначимо сутність понять «структура» та «зміст». Під структурою розуміють «взаємозв'язок елементів єдиного цілого; побудова та взаємне розміщення частин цілого» (Буссел, 2009). А під поняття «зміст» вкладають розуміння того про що говориться, розповідається, що описується чи зображується (Буссел, 2009).

Для виокремлення структурних компонентів професійної мобільності нами проаналізовано ряд праць присвяченій окресленій проблемі. Так,

Р. Пріма виділяє особистісний (професійно-значущі якості вчителя), когнітивний (знання щодо професійної мобільності), процесуально-поведінковий (вміння діяти в тій чи іншій ситуації) (Пріма, 2010).

О. Малишевський описує мотиваційно-ціннісний, праксеологічний, когнітивний і рефлексивно-прогностичний компоненти, до яких добирає комплекс критерій та показників (Малишевський, 2021). Н. Юрченко виділяє інструментальний, особистісний, діяльнісний компоненти, які мають свої критерії.

У структурі професійної мобільності вчителя початкових класів розглядатимемо **мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-творчий** компоненти. Проаналізуємо їх.

Мотиваційний компонент у структурі професійної мобільності представлений мотивацією до успішного здійснення професійної діяльності, мотивацією до вміння швидко реагувати на зміни, які відбуваються в освітньому процесі та якісно реалізовувати їх, прагненням до саморозвитку, самовдосконалення, бажанні формувати професійну мобільність, потребою бути творчим, гнучким, мобільним, соціально-активним вчителем, який йде в ногу з часом.

Вважаємо, що він є важливим компонентом, адже в педагогічній науці одним із завдань є забезпечити позитивну мотивацію в освітньому процесі, підтримати високу пізнавальну активність впродовж усього періоду здобування освіти. Авторами зазначається зазначає, що мотивація не можлива без сформованої пізнавальної активності, адже є базою, яка забезпечує можливість різноманітних видів діяльності, змінюваності професії, підвищенні кваліфікації (Ягупов, 2002).

Вважаємо, що цей компонент є важливим і основним, адже без його сформованості неможливий розвиток будь-якої професійної якості особистості вчителя. Який б не був високий рівень професійної компетентності вчителя, без сформованої позитивної мотивації він не стане професійномобільним.

Сформованість цього компонента дозволяє оцінити потреби у рамках професійної діяльності, сформувавши план саморозвитку, обґрунтувавши потребу самореалізації й досягнення успіху, професійного саморозвитку. Тобто, цей компонент розкриває цілу систему взаємопов'язаних потреб, цілей, мотивів особистості вчителя, котрі спонукають та спрямовують професійну діяльність на досягнення високих освітньо-виховних результатів професійної діяльності, потребу в підвищенні кваліфікаційного рівня; прагненні до кар'єрного росту тощо (Малишевський, 2021).

Як узагальнює О. Малишевський мотиваційно-ціннісний компонент професійної мобільності містить включає: мотивацію особистості до самопізнання та саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації, до креативної діяльності; прагнення до професійного зростання, бажання бути корисним, визнаним у професійному; усвідомлене значущість власного інтелекту; усвідомлення потреби формування професійної мобільності.

Основними характеристиками професійної мобільності вчителя відносимо готовність до змін, професійну активність, пошук ефективних шляхів та засобів виконання професійних завдань, високий рівень професійно-педагогічних знань. Вчитель, який хоче стати успішним, має змінюватися, удосконалюватися. Адже сьогодні зміни відбуваються в усіх сферах життя так швидко й стрімко, що здобута освіта не є гарантом ефективної професійної діяльності впродовж довготривалого часу без постійного удосконалення й поповнення нових знань, без саморозвитку, самовдосконалення.

Таким чином, мотиваційний компонент професійної мобільності вчителя початкових класів є основою становлення професійних взаємовідносин, який об'єднує у собі сутнісні характеристики професійної діяльності та специфічні особливості особистісно-професійного розвитку; є внутрішнім мотивуючим чинником, обов'язковою умовою формування професійної мобільності вчителя початкових класів.

Вважаємо, що мотиваційний компонент професійної мобільності вчителя початкових класів відображається через: позитивну мотивацію вчителя щодо досягнення успіху; його спрямованість та орієнтацію на отримання нових знань, оновлення існуючих знань, спрямованість на успішну і якісну професійну діяльність, саморозвиток та самовдосконалення.

Когнітивно-діяльнісний компонент. Для виявлення сутності цього компонента проаналізуємо його базові поняття. Когніція (від лат. *cognitio* – пізнавання і лат. *cogitatio* – мислення) тлумачиться як: «пізнавальний процес або сукупність психічних процесів, що сприяють опрацюванню інформації, яка надходить до людини; прояв розумових та інтелектуальних здібностей; процедура різновиду мисленнєвих операцій, що обслуговують і супроводжують сприйняття і продукування знань» (Бусел, 2009).

Наступне базове поняття цього компонента - «діяльність», яке у словниках пояснюється наступним чином: «спосіб буття людини у світі, здатність її вносити зміни в дійсність» (Бусел, 2009). Також, у інших джерела розглядають як: «особлива форма активності людини, яка регулюється свідомістю та одночасно породжує свідомість. Діяльність перетворює дійсність та внутрішній світ людини, змістом якої є зміна та трансформація навколишнього середовища на основі засвоєння і розвитку різних способів діяльності» (Гончаренко, 2011). Л. Лук'янова та О. Аніщенко досліджуючи освіту дорослих це поняття пояснюють так: «активна взаємодія людини із середовищем, в процесі якої людина досягає поставленої мети, що виникла внаслідок прояву потреби» (Л. Лук'янова, Аніщенко, 2014).

Вважаємо, що мисленнєві операції, такі як аналіз, порівняння, синтез, узагальнення, абстрагування, конкретизація, систематизація чи класифікація - відіграють важливу роль у професійній мобільності, адже саме від них залежить як вчитель швидко зорієнтується, усвідомить ситуацію яка склалася, яке рішення прийме, якими шляхами та засобами вирішуватиме її, тощо. Проте їх застосування і приведення в дію залежить від рівня знань,

саме тому нами розглядається когнітивно-діяльнісний компонент, як поєднання знань та ефективного застосування їх на практиці.

Виходячи з вищезазначеного актуалізується потреба формувати когнітивно-діяльнісний компонент професійної мобільності вчителя початкових класів, зміст якого має пряме відношення до мисленнєвих операцій вчителя. Окрім цього когнітивно-діяльнісний компонент відповідає за сформовані вміння виокремити основні ідеї, впровадити ефективні шляхи розв'язання ситуації яка склалася.

Когнітивно-діяльнісний компонент лежить в основі дослідження та розвитку різних типів мобільності фахівців і науковці розглядають його з різних точок зору змістового наповнення, використовують у різних поєднаннях. Так, надумку В. Міщенко, цей компонент виражається через уміння самостійно засвоювати різні види професійних знань та реалізовувати їх на практиці; володіти знаннями багатопредметного середовища початкової ланки освіти психологічними знаннями; умінням управління учнівським колективом, застосовувати індивідуальний підхід до кожного учня.

Досліджуючи когнітивно-діяльнісний компонент професійної мобільності фахівця І. Герасимова обґрунтувала його тим, що для успішної професійної діяльності важливим є знання про навколишню дійсність та про способи професійної діяльності. До цього компонента вона відносить: знання, які визначають компетентність фахівця та способи його реалізації на практиці.

Описуючи когнітивний компонент професійної мобільності вчителів інформатики, Ю. Сачук віднесено до нього інтелект як здатність особистості до реалізації процесу пізнання для якісного вирішення професійних проблем. Такий інтелект, згідно автора, проявляється в здатності й вмінні навчати, пізнавати, систематизувати, аналізувати інформацію, логічно осмислювати її, вміння відрізняти правильні твердження від неправильних та вміння уміння формулювати висновки. Тобто, як і нами зазначалось вище про важливість мислительних операцій вчителя.

У дослідженні Л. Вороновська виокремлено когнітивний компонент, який полягає в актуалізації у професійній діяльності всіх когнітивних процесів, а саме: мислення, сприймання, уваги, пам'яті, уяви, здатності досліджувати, описувати та пояснювати з точки зору сучасної науки професійні проблеми, які постають перед фахівцем. Цей компонент забезпечує використання сучасного знання з метою ефективного формування його творчого потенціалу фахівця у професійній діяльності. Цей компонент виражається через загальні та професійні знання, спрямованість опрацювання важливої інформації, вміння її правильно застосувати у різних ситуаціях професійної діяльності. Також автор сюди відносить професійну грамотність, професійний досвід та креативність.

Описуючи когнітивно-діяльнісний науковці здебільшого до нього відносять: загальні та професійні знання, уміння; готовність до саморозвитку, самоосвіти; знання, вміння й навички, кваліфікацію фахівця, що забезпечують виконання професійних функцій, розуміння професійних завдань, вміння розробити та реалізувати програму професійного розвитку та змінювати її відповідно до умов; універсальні знання, які не старіють та є ключовими компетентностями професійно-педагогічної діяльності; здатність оцінювати важливість та цінність знань для розв'язання педагогічних ситуацій й аргументувати власну думку; готовність до інновацій, креативність; сформованість педагогічного мислення (глибина, гнучкість, швидкість, самостійність), прояв креативності тощо (Малишевський, 2021).

Вагомим вважаємо сформованість когнітивних елементів професійної мобільності вчителя початкових класів: інтелект, креативність, творчість, гнучкість, які мають прямий вплив на формування професійної мобільності та забезпечують необхідний рівень професійної підготовки, здатність засвоювати знання, які необхідні для ефективної професійно-педагогічної діяльності та професійного зростання.

Досліджуючи когнітивно-діяльнісний компонент професійної мобільності науковці відносять сформовані уміння визначати цілі професійної

діяльності та стратегії їх реалізації, налагоджувати відносини з всіма учасниками освітнього процесу, діяти на засадах партнерської взаємодії, приймати правильне рішення у нестандартних ситуаціях, самостійно і правильно вирішувати професійні проблеми які склалися, адекватно оцінювати власні професійні здобутки (Безпалько, 2012, с. 54).

До цього компонента дослідники відносять також знання, уміння й навички, які оптимізують процес та підвищують ефективність; уміння обирати оптимальні методи розв'язання професійних задач; практичні уміння та навички спілкування, налагодження взаємовідносин, вміння організовувати співпрацю.

Ознаки, які характеризують сформованість цього компонента представлені відкритістю вчителя початкових класів до змін, здатністю до цілепокладання, планування, проектування своєї професійної діяльності, вміння швидко знаходити правильні шляхи розв'язання професійних проблем та вміння їх обґрунтувати; професійна та соціальна активність вчителя у різних соціально-політичних умовах.

Варто зазначити, що окремі науковці до цього компонента відносять вміння оперативно та гнучко використовувати на практиці знання, розв'язувати всі професійні завдання найоптимальнішим і найефективнішим шляхом, уміння оновлювати багаж знань та способів професійної діяльності, здатність акумулювати внутрішні та зовнішні ресурси вчителя, які є важливими для розв'язання конкретного професійного завдання, яке постало перед вчителем (Сущенко, 2006).

Особистісно-творчий компонент професійно мобільності вчителя початкових класів відображає сформованість особистісної сторони та проявляється в сформованості професійно-значущих якостей та педагогічній творчості, креативності.

Сьогодні на результат професійної діяльності вчителя початкових класів значною мірою впливають сформовані професійно-значущі якості, які в теперішніх умовах набувають особливої актуальності, адже входження

України до європейського освітнього простору потребує узгоджених вимог до змісту професійної діяльності та до сформованості професійно-значущих якостей (Федоренко, 2010 д).

Чи мало науковців розглядають професійно-значущі якості, О. Цюняк наголошує на важливості сформованості креативного мислення (самостійності, критичності мислення, креативності); комунікативних якостей (контактності, комунікабельності, толерантності); організаційних якостей (відповідальності, вимогливості) тощо (Цюняк, 2015, с. 109 – 110).

Професійно-значущі якості вчителя початкових класів розглядаються в наукових дослідженнях як: «сукупність особистісних якостей, закладених природою, набутих під час навчання та виховання, сформованих у процесі діяльності, що необхідні для ефективного здійснення професійно-методичної діяльності» (Нікула, 2018).

Відповідно до професійно-значущих якостей вчителя, які є важливими для професійної мобільності вчителя ми відносимо:

Природні якості: комунікативність, яка проявляється у здатності забезпечити сприймання навчальної інформації учнями; культурі мовлення; досконалому володінні невербальною комунікацією; вмінні слухати; організаторські якості що проявляються в здатності організувати освітній процес в різних умовах (онлайн, змішана форма тощо); самоорганізованість; самодисципліна; емпатія яка полягає в здатності до співпереживання, вмінні поставити себе на місце дитини тощо.

Якості, які набулися: інтелектуальні якості, що проявляються через чітку світоглядну позицію, яка дозволяє швидко орієнтуватись, знайти й прийняти ефективне, іноді несподіване рішення в складній, проблемній професійній ситуації); толерантність, гуманність, повага та розуміння особистості дитини.

Сформовані якості у процесі професійно-педагогічної діяльності: цілеспрямованість полягає у наявності визначеної мети, цілей, бажанні досягти їх; наполегливості; активній соціальній та професійній позиції, що

проявляється в небайдужому ставленні до всього, що відбувається; бажанні бути активним учасником всіх процесів; оптимізм – прояв віри у власні сили та сили учнів, в успіх та ін.

Важливою складовою цього компонента є творчість, креативність учителя, без якої не можлива її діяльність у рамках початкової освіти.

Креативність вчителя є інтегративним поєднанням якостей особистості які визначають його здатність до прояву творчості в професійній діяльності та нестандартному вирішенні професійних завдань чи ситуацій які постали.

Важливими складовими особистісно-творчого компонента професійної мобільності вчителя початкової школи є здатність до творчості в професійній діяльності, яка проявляється в здатності генерувати нові ідеї, відмовитися вчителю від стереотипних способів його мислення; бути відкритим до інноваційної діяльності та нових умов; вміння нестандартно вирішувати ситуації; оригінальне виконання педагогічних дій, що розкривається в здатності продукувати нестандартні ідеї, оригінально розв'язувати освітні та професійні завдання; креативний погляд вчителя на професійні події та явища; прояві нетрадиційного, творчоосмисленого мислення: вміння швидко та нетипово розв'язувати проблемні задачі які виникли; неординарно мислити тощо.

Таким чином, нами виокремлено мотиваційний, когнітивно-діяльнісний та особистісно-творчий компонент професійної мобільності вчителя початкових класів.

Висновки до розділу 1

Досліджуючи проблему розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів ми встановили, що у науково-педагогічних дослідженнях значна увага приділяється цій проблемі.

У розділі виокремлено та уточнено ключові категорійні поняття, зокрема такі як: «мобільність», «професійна мобільність», «педагогічна мобільність», які вивчалися на міждисциплінарному рівні, позиції філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної науки. Так, *професійна мобільність вчителя початкових класів* розглядається нами, як здатність самотійно, вільно мислити й оцінювати події, творчо сприймати освітню інформацію, здатність до критичного мислення, вміння знаходити нестандартні рішення в нових ситуаціях та передбачати характер й хід змін, у професійній діяльності. У своєму дослідженні також розуміємо її, як професійну якість особистості педагога, яка проявляється в здатності творчо засвоювати нові види професійно-педагогічної діяльності, перебудовувати стереотипи, які склалися раніше, бути відкритим до нового; здатність ефективно переходити від одного способу діяльності до іншого, гнучко та ефективно регулювати професійні дії в умовах, що постійно змінюються та якісно реалізовувати професійну діяльність.

У структурі професійної мобільності вчителя початкових класів нами виокремлено: мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-творчий компоненти, які є взаємопов'язаними та утворюють цілісну структуру досліджуваного явища, розкриваючи його зміст.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У СИСТЕМІ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ

2.1. Застосування оптимальних організаційних форм методичної роботи для розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів.

У своєму науковому дослідженні формування професійної мобільності вчителя початкових класів розглядаємо у системі методичної роботи закладу загальної середньої освіти. Адже вчитель беручи активну участь в різних формах методичної роботи може формувати та розвивати різні професійні якості, не виключенням є і професійна мобільність.

Методична робота у закладі загальної середньої освіти, у науково-педагогічних джерелах розглядається сьогодні як: «система взаємопов'язаних науково-практичних заходів, дій та заходів, що базується на досягненнях педагогіки та суміжних наук, ідеях продуктивного педагогічного досвіду, та забезпечує особистісно-професійний розвиток педагога, формування майстерності та творчості для досягнення якісних результатів у навчанні, вихованні та розвитку учнів» (Жерносек, 2007).

Також, методичну роботу розуміють як робота, що спрямована на покращення професійної підготовки вчителів та інших педагогічних працівників школи; вона мотивує кожного учителя до вдосконалення своєї професійної майстерності, фахового рівня; забезпечує досягнення педагогічним колективом новими педагогічними знахідками та найкращим педагогічним досвідом. Методична робота створює можливість молодим учителям здобути нові знання й вдосконалювати власну педагогічну майстерність шляхом спостереження за досвідченими колегами і забезпечує підтримку творчого духу в педагогічному колективі та стимулює прагнення до пошуку нового.

Основними завданнями методичної роботи: підвищити науковий рівень вчителя шляхом підготовки його до засвоєння ним змісту оновлених освітніх програм та педагогічних технологій; ознайомлення з новими досягненнями психолого-педагогічної дисципліни та методик викладання у початковій школі; вивчення та втілення у практику кращого передового педагогічного досвіду, творчо використовувати перевірені рекомендації: збагачувати новими, прогресивними та досконалішими методами й засобами навчання; системне вдосконалення вміння самостійної роботи, надання вчителю необхідної допомоги у питаннях теорії та практики з метою підвищення його результативної праці (Житник, Крижко, Павлютенков, 2008).

Методична робота виконує свої завдання через реалізацію *функцій*. Проаналізуємо їх:

- функція планування є важливим підготовчим етапом методичної роботи, та визначає систему заходів, які забезпечують досягнення високих результатів;
- організаційна полягає в діяльності, яка пов'язана з удосконаленням структури, змісту методичної роботи та інших її складових;
- діагностична полягає у забезпеченні системного вивчення розриву між реальним рівнем знань вчителів та вимогами сучасного суспільства до якості здійснення діяльності конкретних педагогічних працівників;
- прогностична – полягає у визначенні знань, умінь, що необхідні у майбутньому;
- моделююча забезпечує розробку принципово нових положень навчально-виховної роботи у закладі загальної середньої освіти, щодо формування та впровадження моделей передового педагогічного досвіду та в його експериментальній перевірці;
- відновлювальна функція забезпечує відновлення частково втрачених знань після закінчення учителями педагогічного закладу освіти;

- корегувальна функція полягає у виправленні в діяльності вчителів їх недоліків, що пов'язані з використанням застарілих методик, які вже не відповідають сучасності;
- пропагандистська - забезпечує інформування вчителів, агітацію щодо впровадження у практику досягнень науки та кращого передового педагогічного досвіду;
- контрольно-інформаційна полягає в утворенні та підтримці зворотнього зв'язку (Жерносек, 2007).

Змістом методичної роботи виступає: поглиблення філософсько-педагогічних знань, які спрямовані на відродження та розвиток національної освіти України, вивчення педагогіки та методик навчання й виховання, психології, етики та естетики, поглиблення знань відповідно до сучасних вимог Закону. Вивчення принципів становлення Нової української школи. Збагачення знань вчителів надбаннями української народної педагогіки, науки та культури. Глибоке змістове вивчення та практична реалізація нових програм, підручників, розуміння та вивчення їх особливостей. Випереджаюче навчання з питань методики вивчення складних розділів навчальних програм та проведення відкритих уроків, застосування наочних посібників, дидактичних матеріалів, ТЗН; засвоєння та практичне застосування теорії дидактики, методики та принципів активізації пізнавальної діяльності учнів та розвиток у них наукового світогляду; інформування про публікації, нові методичні рекомендації щодо змісту та методики навчально-виховної роботи, глибинне вивчення державних нормативних положень (Жерносек, 2007).

Сьогодні існують різні форми організації методичної роботи: за формою проведення: традиційні та інноваційні; за кількістю учасників поділяють на індивідуальні, групові, масові (див. рис. 2.1). До індивідуальних відноситься самоосвіта, наставництво, стажування, індивідуальні консультації, дистанційне навчання тощо; до групових відносяться: методичні об'єднання, творчі групи вчителів, школи молодого вчителя,

ділова гра, тренінг, тощо. До масових належить педагогічні читання; різного роду семінари (проблемний, психолого-педагогічний, практикум тощо), науково-методичні наради та ін.

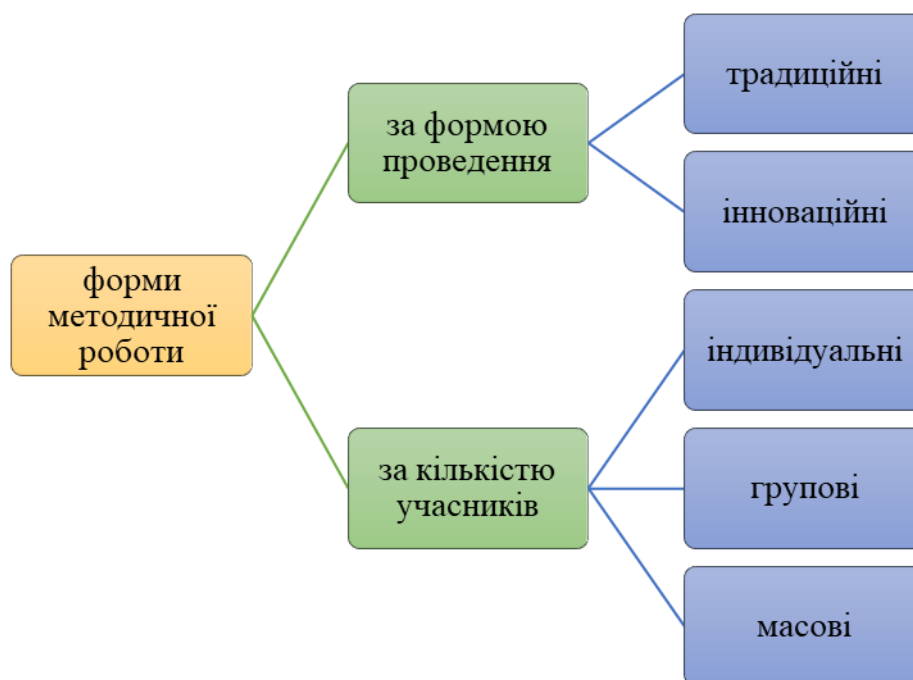

Рис. 2.1. Класифікація форм методичної роботи школи

Активна участь вчителя у різних вищезазначених формах організації методичної роботи забезпечує формування різних якостей вчителя, зокрема й професійну мобільність. Проаналізуємо оптимальні форми, які є ефективними для формування професійної мобільності вчителя початкових класів.

Сьогодні існує багато форм методичної роботи з освітянами, як пасивних так й активних. Пасивні форми орієнтуються на здійснення репродуктивної діяльності та забезпечують сучасний розвиток вчителів. Активні ж форми активізують, мотивують до пошуку, творчої дослідницько-пошукової діяльності педагогів та зорієнтовані на зону ближчого розвитку вчителів.

Найоптимальнішими формами методичної роботи для формування професійної мобільності вчителя початкових класів вважаємо: психолого-педагогічний брейнстормінг, проблемний стіл, майстер-клас, школи

молодого вчителя, творчі групи вчителів, тренінг, шкільне методичне об'єднання тощо. Проаналізуємо їх.

Ефективною формою методичної роботи є шкільні методичні об'єднання вчителів початкових класів, які формують та розвивають різні професійно-педагогічні якості та властивості вчителя, зокрема й професійну мобільність.

Шкільне методичне об'єднання вчителів початкових класів є структурним підрозділом внутрішньої системи управління освітнім процесом, котрий координує організаційну, методичну роботу учителів початкових класів.

Методичне об'єднання є домінуючою формою методичної роботи в закладі загальної середньої освіти і створюється, якщо в школі є 3 або більше вчителів однієї спеціальності. В разі відсутності такої кількості учителів, то у школі створюються міжпредметні методичні об'єднання, наприклад, учителів природничо-математичного, суспільно-гуманітарного циклів, вчителів початкових класів та груп подовженого дня. Окрім цього, в кожній школі діє методичне об'єднання класних керівників. У малокомплектних школах учителі працюють у методоб'єднаннях опорних шкіл. Засідання методичних об'єднань проходять не менше ніж 4 рази на рік (Федірчик, Нікула, 2019).

Сьогодні практикується організація інтегрованого методоб'єднання, куди входять всі вчителі-предметних дисциплін. Голова методичного об'єднання обирається кращий, досвідчений вчитель шляхом відкритого голосування на 2 роки його затверджують наказом по школі, працює на громадських засадах. Засідання методичних об'єднань відбуваються щокварталу впродовж навчального року.

Основні документи методичних об'єднань: план роботи на рік, план засідань методичного об'єднання, аналіз роботи попередні часи, заходи щодо підвищення фахової майстерності учителів, контроль за якістю діяльності організація позакласної роботи, графіком проведення відкритих заходів та уроків, організація заходів для зміцнення навчально-матеріальної освітньої

бази, протоколи засідань методоб'єднань, навчальні програми, тематичні планування з кожного предмета, перелік інновацій вчителів, діагностичні роботи, зразки та інструкції проведення аналізу уроків, та інших заходів, картотека різних нормативних освітніх документів, методична та психолого-педагогічна література.

Планувати роботу методичного об'єднання можна у довільній формі. При цьому треба враховувати умови закладу загальної середньої освіти, досвід роботи вчителів цієї школи, їхні можливості, здібності й інтереси. Важливо, щоб план роботи методоб'єднання мав такі розділи:

- вступ, який розкриває аналіз роботи за попередній навчальний рік та загальні аспекти роботи планується виконати на наступний рік;
- план-календар організації засідань методичних об'єднань;
- шляхи вдосконалення професійної компетентності, педагогічної майстерності, професійної мобільності учителів тощо;
- види та графік контролю за якістю професійної діяльності та знань, умінь і навичок учнів;
- особливості організації позакласної роботи з учнями;
- шляхи вдосконалення навчально-матеріальної та технічної бази;
- календар проведення показових, відкритих уроків;
- аналіз наукової проблеми, над якою працює члени методичне об'єднання (Жерносек, 2007).

У діяльності методичних об'єднань вчителів початкових класів сьогодні практикуються різні види роботи, однак найбільш поширеними є: доповіді вчителів, взаємовідвідування уроків та виховних заходів, вивчення та аналіз методичних матеріалів, майстер-класи, практичні заняття з молодими вчителями тощо.

Важливу роль в роботі методичного об'єднання відіграє *доповідь вчителя*. Саме тому, у рамках нашого дослідження мною проведена доповідь на методичному об'єднанні вчителів початкових класів з теми: «Професійна мобільність вчителя» (див. додаток Б). *Метою доповіді* було: ознайомити

вчителів з поняттям «професійна мобільність», розкрити її особливості та значення у професійно-педагогічній діяльності вчителя початкових класів. Свою доповідь побудувала за орієнтовною схемою, яка відповідає вимогам :

- обґрунтувала актуальність теми «Професійна мобільність вчителя початкових класів» у контексті сучасних суспільно-політичних подій та змін в освітньому процесі;
- здійснена характеристика конкретних педагогічних умов, які забезпечують процес формування професійної мобільності вчителя початкових класів;
- висвітлено головну ідею та здійснено опис оптимальних методичних прийомів, форм методичної роботи, які забезпечують формування професійної мобільності;
- проаналізовано досвід вчителів з цієї проблеми, педагогічні ідеї, наукові положення;
- проведено опитування вчителів для виявлення рівня сформованості їх професійної мобільності;
- проаналізували показники професійної мобільності вчителів початкових класів;
- поставили завдання працювати над рекомендаціями для формування професійної мобільності вчителів.

Оптимальною формою для розвитку, вдосконалення, формування професійної мобільності є *тренінг*. Тренінг сьогодні розглядають як систему спеціально дібраних тренінгових вправ самокерування та саморегуляції психологічного та фізіологічного станів особистості, тренування різних психологічних та педагогічних якостей особистості та станів, можливість відпрацювати способи отримання та переробку інформації, засвоєння різних методів, способів організації професійної діяльності.

Великою цінністю такої форми роботи в тому що вчителям надається можливість оцінити свій рівень, свою поведінку з боку, сформувані самооцінку та оцінку власних вчинків, діяльності. Тренінг, з поміж інших

форм найбільше створює ситуацію успіху та обов'язкового «занурення» в свій внутрішній світ, свою діяльність» (Чорна, 2006).

Тренінг, при організації методичної роботи використовують як самостійну її форму роботи, за допомогою якої можна формувати, вдосконалювати професійну мобільність вчителів, формувати їх уміння і навички. Організуючи тренінг застосовують інноваційні методи роботи з вчителями, інтерактивні сучасні засоби, розгляд проблемних педагогічних ситуацій тощо. Тренування найкраще проводити у невеликих групах (від 5 до 10 людина). Тренінгова група працює на таких засадах: відверте та довірливе спілкування, щирість, взаємоповага, взаєморозуміння в дискусіях, розуміння під час розгляду результатів тренінгу.

Аналізуючи літературу ми знайшли цікавий тренінг спрямований а формування професійної мобільності вчителів початкових класів з теми *«Професійна мобільність педагога»* (див. додаток В). *Метою тренінгу є* сформувати свідомість, необхідність та потребу формувати професійну мобільність, формувати компетентність вчителя, він мотивує вчителів до саморозвитку, рефлексії, самовдосконалення.

Основними завданнями тренінгу «Професійна мобільність педагогів» було :

- сформувати сприятливий психологічний клімат;
- налагодити взаємодію між учасниками тренінгу;
- розвивати вміння працювати в команді на досягнення спільної мети;
- визначити рівень сформованості професійної мобільності учасників тренінгу ;
- формувати мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-творчий компонент професійної мобільності педагогів.

Цікавою така форма методичної роботи, як *творчі групи вчителів* – це форма методичної роботи, які є мобільними об'єднаннями педагогів за їхніми інтересами для створення творчих дискусій, обміну досвідом, виконанням практичних завдань. Вони організуються невеликими колективами

досвідчених, творчих вчителів, які поглиблено вивчають запропонований наукою шлях розв'язання певної проблеми та сприяють творчому впровадженню його в практику діяльності вчителів початкової школи. Це так звана форма залучення учителів до творчої діяльності щодо впровадження в шкільну практику нових, сучасних досягнень педагогічної науки та кращого передового досвіду педагогів (Макарова, 2008).

З метою формування професійної мобільності вчителів початкових класів можуть створюватися такі творчі групи вчителів:

1. перша група, в якій вчителі працюють над вивченням упровадженням результатів досліджень проблеми професійної мобільності;
2. у другій такій групі вчителі працюють над вивченням та впровадженням кращого педагогічного досвіду з прояву професійної мобільності;
3. третя група вчителів працює над накопиченням власного досвіду щодо професійної мобільності.

Слід наголосити, що творчі групи вчителів не дублюють роботу методичного об'єднання, які забезпечують підвищення кваліфікації педагогічних кадрів різними напрямками.

Школи молодого вчителя. Метою діяльності таких форм організації методичної роботи є молодим вчителям в їх професійному становленні, адаптації, наставництву при розв'язанні конкретних проблем що виникають у процесі професійної діяльності; допомога в розвитку їх творчого, професійного потенціалу, ознайомлення із сучасними методами та технологіями навчання, вироблення власного педагогічного стилю роботи.

Основними завданнями школи молодого вчителя є формування умінь застосовувати теоретичні знання на практиці, створення умов для адаптації молодих вчителів до професійної діяльності в умовах зміни вимог до фахових компетенцій; ознайомлення з інноваційними формами, сучасними методами технологіями навчання; засвоєння методики використання сучасних засобів;

формування професійної культури, компетентності, мобільності та інших професійно-педагогічних якостей молодого фахівця (Жерносек, 2007).

Досить ефективною формою роботи з учителями яка сприяє розвитку професійної мобільності є *майстер-клас*, що полягає в переданні досвіду шляхом безпосередньої демонстрації методів та прийомів роботи кращого педагога. Його *метою* є підвищити професійну компетентність вчителів, популяризувати інноваційні ідеї, технології, знахідки освітян, розповсюдити і інноваційний педагогічний досвід в практичну діяльність вчителів. Педагог-майстер презентує свою систему роботи або окремих її елементів, здійснює коментовану демонстрацію щодо застосування методів, прийомів, засобів.

Проблемний стіл є формою методичної роботи, що спрямована на розвиток у вчителів прагнення до самопізнання, самоосвіти, пошуку цікавих методів, видів роботи. Методика проведення «проблемного столу» полягає в чіткому визначенні його теми та мети. Це, зазвичай, розширення та поглиблення професійних знань освітян із проблеми професійної мобільності, залучення їх до дискусії (Житник, Крижко, Павлютенков, 2008).

Обиравши цю форму проведення роботи, треба правильно визначити не проблему для обговорення та логічно й цілісно розкрити найважливіші її аспекти. Треба правильно сформулювати питання, щоб вони спонукали учасників до визначення конкретних шляхів її вирішення. Питання для обговорення готуються заздалегідь, список рекомендованої літератури, комплектуються робочі групи. У процесі проведення проблемного семінару ведучий формулюючи запитань мотивує учасників до обговорення проблеми, зокрема й професійної мобільності вчителя. На підсумковому етапі підбиваються підсумки, пропонуються рекомендації.

Цікавою є форма організації методичної роботи яка також сприяє формуванню професійної мобільності вчителів початкових класів - *психолого-педагогічний брейнстормінг*. Він являє собою нестандартну форму методичної роботи, яка допомагає виявити загальну ерудицію

вчителів, є різновидом дискусії, змагань у генеруванні різних методичних ідей, прийомів у розв'язанні однієї й тієї самої проблеми.

Психолого-педагогічний брейнстормінг сприяє максимальному залученню всіх членів педагогічного колективу до спільної творчої діяльності з підвищення рівня фахової майстерності, креативності, мобільності. Він сприяє поєднанню індивідуальних та групових форм роботи з учителями, стимулює їх до творчості та саморозвитку.

Таким чином, нами розглянуто методичну роботу школи, як систему, що спрямована на покращення професійної майстерності та компетентності вчителів. Виокремлено оптимальні її форми: психолого-педагогічний брейнстормінг, проблемний стіл, майстер-клас, школи молодого вчителя, творчі групи вчителів, тренінг, шкільне методичне об'єднання тощо, які сприяють розвитку професійної мобільності вчителів початкових класів.

2.2. Поєднання традиційних та інноваційних методів розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів

Вважаємо, що однією з ефективних умов розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів є поєднання традиційних та інноваційних методів під час організації методичної роботи школи. Вважаємо, що орім традиційних методів, які застосовуються у системі методичної роботи, таких як бесіда, доповідь, дискусія, розповідь тощо досить ефективними для розвитку досліджуваного явища буде застосування інноваційних методів при роботі з учителями.

Термін «метод» це: «спосіб пізнання явищ природи та суспільного життя; прийом або система прийомів, що застосовуються в якій-небудь галузі діяльності» (Бусел, 2009).

Проаналізуємо методи формування професійної мобільності вчителя початкових класів, які на нашу думку, будуть ефективними при роботі з учителями у контексті методичної роботи школи

Метод «навчання в команді» - метод навчання в партнерстві, співробітництві; він був розроблений в Університеті Джона Хопкінса, та більша частина застосування та інтерпретації цього методу ґрунтується на підході навчання в співробітництві. У цьому методі значна увага приділяється груповим цілям та успіху всієї групи, який можливо досягнути тільки в результаті самостійної роботи кожного члена команди .

Метод навчання у команді при умові постійної взаємодії із іншими учасниками цієї ж команди працюють над темою (проблемою формування професійної мобільності), питанням, які підлягають вивченню. Завдання кожного члена команди полягає окрім того, що зробити щось разом, а й у тому, щоб впізнати щось разом у процесі спільної діяльності, щоб кожен учасник групи оволодів потрібними знаннями, сформував необхідні уміння й навички, і при цьому, вся команда повинна знати, про конкретні досягнення кожного (Макарова, 2008).

Метод «навчання в команді» повинен реалізовуватись на таких основах: команда отримує одну «нагороду» на всіх у вигляді заохочення; для отримання наступної оцінки необхідно виконати якісно завдання; групи не змагаються між собою, оскільки перед ними поставлені різні завдання та час для їх виконання; кожен член команди несе індивідуальну відповідальність за успіх або невдачу всієї групи, що залежить від кожного її члена. Такий підхід стимулює всіх членів групи бути зацікавленим в досягненні успіху своїх колег, надавати їм необхідну допомогу в засвоєнні та розумінні нового матеріалу; важливість кожного члена команди полягає в тому, що досягнення успіху забезпечує своїй команді кожен член, який приносить їй бали, шляхом вдосконалення власних попередньо отриманих результатів. Порівняння результатів здійснюється шляхом співставлення власних результатів, які були одержані раніше та теперішніх. Це надає рівні можливості як молодим, так і вчителям із більшим стажем роботи. Заохочення всієї команди та персональна відповідальність кожного члена команди є важливою складовою успішного зростання кожного вчителя. Технологія організації роботи груп полягає у

поясненні нового матеріалу; організація роботи групи щодо формування орієнтованої схеми діяльності кожного члена, так і команди в цілому, що передбачає необхідність кожного вчителя поринути в поданий матеріал.

Метод проектів вважаємо що розвиває когнітивну, мотиваційну, складову професійної мобільності вчителів. Цей метод відображає особистісну складову професійної діяльності вчителя та сприяє формуванню умінь адаптуватися до швидкозмінних освітніх та соціально-політичних умов життя суспільства. Реалізуючи метод проектів слід використовувати власну зацікавленість вчителів у знаннях та вказувати шлях отримання знань, які можна застосувати в практичній діяльності.

В основі цього методу лежить ідея, яка відображає сутність поняття «проект» та його прагматичну спрямованість на високий результат, що можна отримати вирішуючи ту чи іншу проблему. Результати можна побачити, засвоїти та застосовувати в реальній практичній професійно-педагогічній діяльності. Для досягнення високого результату, треба уміти самостійно мислити, знаходити та вирішувати професійні завдання, проблеми, які виникають застосовуючи для цього знання з різноманітних галузей, вміти прогнозувати кінцеві результати й можливі наслідки всіх варіантів рішення тієї чи іншої проблеми, могли з'ясувати та визначати причинно-наслідкові зв'язки. Розв'язування проблеми таким шляхом набуває характеру проектної діяльності (Кузьмінський, Омеляненко, 2006).

Метод проектів зорієнтований на самостійну діяльність, яка завжди передбачає вирішення певної проблеми. Результати виконаних проектів повинні бути реальними, тобто, якщо це теоретична проблема, над якою працював учитель, – то результат, конкретне її вирішення, якщо це практична проблема, то результат, який готовий до впровадження. Реалізуючи цей метод у системі методичної роботи школи, при розвитку професійної мобільності вчителів початкових класів, варто дотримуватись таких основних вимог: формулювати значущу в дослідницькому аспекті проблему, ставити конкретну задачу, яка вимагає інтегрованих знань та вмінь здійснювати

дослідницький пошук; при застосуванні цього методу, важлива практична, пізнавальна значущість прогнозованих результатів; забезпечення самостійної діяльності вчителя шляхом індивідуальних форм методичної роботи (самоосвіта, стажування, консультування, тощо); чітке й логічне структурування змісту проекту; вдале поєднання дослідницьких методів, що передбачає певну, логічну їх послідовність: обговорення методів дослідження; способів щодо оформлення отриманих результатів; збір, систематизація та аналіз одержаних даних; підведення підсумків; оформлення результатів; розробка презентації; формулювання висновків; проекція нових проблем дослідження, щодо обраної тематики. Варто наголосити, що тематика проектів має відображати необхідні для вирішення конкретні практично-значущі проблеми.

У контексті методичної роботи можна застосовувати такі типи проектів:

- за діяльністю: пошуковий, дослідницький, творчий, прикладний, рольовий, інформаційний;
- за предметно-змістовою галуззю знань: виділяють монопроект (який здійснюється в рамках однієї галузі знань), та міжпредметний проект;
- за характером координації проекту виділяють безпосередній та опосередкований;
- за характером контактів розглядають серед учасників однієї групи або за кількістю учасників проекту;
- та за критерієм тривалості виконання проекту (короткотривалі та довготривалі) (Жерносек, 2007).

Для розвитку професійної мобільності вчителів у методичній роботі школи цікавими є використання: інформаційних проектів, які спрямовані на збір інформації про професійну мобільність, та ознайомлюють учасників проекту з цією якістю вчителя початкових класів, аналізують її, узагальнюють факти, призначені для аудиторії вчителів. Такі проекти можуть інтегруватися в дослідницькі проекти та ставати їх частиною.

Застосування прикладних або практико-орієнтованих проєктів, вимагає чітко продуманої структури, заздалегідь підготовленого сценарію діяльності всіх учасників із зазначенням функцій кожного з них, формулювання чітких висновків, тобто наукове оформлення результатів проєктної діяльності та участі кожного вчителя в оформленні кінцевого продукту.

Метод «Мозаїка» використовується під час організованих переглядів відеоуроків або фрагментів уроків з конкретної тематики, що містять різні технологій, цікаві форми роботи з подальшим здійсненням аналізу та формулюванням рекомендацій щодо їх застосування. Він дає можливість зменшити витрати часу для досягнення ефективного кінцевого результату, сприяє залученню до роботи більшої кількості учасників, стимулює їх пізнавальну діяльність.

Застосування *діалогової технології* у методичній роботі проявляється через системну діяльність педагогів, пов'язану зі створенням комунікативного середовища, розширення простору співпраці та співробітництва всіх учасників освітнього процесу у процесі постановки та вирішення професійних завдань. Однією з таких технологій є метод дискусії.

Поняття дискусія (від латинського «discussion») – розуміється як: «спосіб організації спільної діяльності з метою інтенсифікації процесу ухвалення рішення в групі» (Бусел, 2009). Або ж як: «метод навчання, що підвищує інтенсивність й ефективність процесу сприйняття за рахунок активного включення тих, яких навчають, у колективний; пошук істини шляхом зіставлення різних точок зору» (Гончаренко, 2011).

Метод групової дискусії полягає в колективному обговоренні тієї чи іншої професійної проблеми, кінцевою метою якого є отримання певної загальної думки щодо проблеми яка розглядалася. У процесі дискусії здійснюється колективне висловлення та співставлення думок, оцінок щодо обговорюваної проблеми. Дискусію організують як процес діалогічного спілкування всіх учасників, в ході якого здійснюється формування

практичного досвіду колективної участі у обговоренні та вирішенні теоретичних і теоретико-практичних проблем розвитку професійної мобільності вчителів початкових класів.

Метою групової дискусії є сприяти тому, щоб молоді вчителі вміли чітко виражати свої думки та відстоювати їх в певних професійно-педагогічних ситуаціях, коли стикаються кілька точок зору; навчитися розуміти протилежну думку, вчитись помічати і враховувати її позитивні сторони. Для організації методу групової дискусії учасники розподіляються на підгрупи. Лідер, який висунутий представляє групу, висловлює думку від всієї своєї команди.

Метод «Мозкової атаки» є одним із розповсюджених методів активного пошуку відповіді на поставлене професійне завдання у складі групи вчителів. Суть цього методу полягає в чіткому формулюванні професійно-педагогічної проблеми та пізніше у пошуку різних варіантів оптимальної відповіді на засадах використання професійних знань та умінь, врахування думок, поглядів, точок зору та рівня професійної підготовки.

Для організації методу, складається план, добирається перелік професійно-педагогічних проблем, заздалегідь готуються відповіді на питання та перелік питань, які допомагають вчителю досягти вирішення поставленої перед ним проблеми найоптимальнішим шляхом. Під час «мозкової атаки» здійснюється аналіз пропозиції всіх учасників щодо способів вирішення професійної проблеми. На завершення вибирається найоптимальніший варіант рішення проблеми (Кузьмінський, Омеляненко, 2007).

Оскільки метод «мозкової атаки» є методом активного навчання, то суть полягає в тому, що для обговорення професійно-педагогічної проблеми група вчителів ділиться на дві підгрупи: перші - генератори креативних ідей, другі - критики. Вчителі з групи генератори ідей висловлюють всі ідеї щодо вирішення поставленої проблеми, які приходять їм на думку.

Основними принципами методу мозкова атака є:

- по-перше, не критикувати — можна висловлювати будь-яку власну думку без страху, що її визнають як невдалу;
- по-друге – стимулювати, мотивувати ініціативу учасників, причому чим креативнішою, нестандартною буде ідея, тим краще;
- по-третє – прагнення до висловлення найбільшої кількості різноманітних ідей;
- по-четверте - дозволяється комбінувати, змінювати, інтерпретувати покращувати запропоновані ідеї (свої та чужі).

Метод «дельфі» є цікавим для розвитку професійної мобільності вчителів початкових класів. Термін «дельфа» походить від давньогрецької назви міста Дельфи, що відоме своїми «дельфійськими оракулами», до яких завжди звертались за мудрою порадою. Взаємовплив учасників виключається – кожний вчитель, у процесі застосування цього методу, сидить за окремим столом або в окремому приміщенні. Групове обговорення замінюється індивідуальним опитуванням кожного члена за заздалегідь підготовленими питаннями (Житник, Крижко, Павлютенков, 2008).

Цей метод можна організувати в такі етапи:

1. Розробка запитань відповідно до запропонованої теми та їх запис на окремих аркушах.
2. Видача кожному учаснику аркушів із запропонованими питаннями, на які треба відповісти.
3. знайомлення з письмовими відповідями на питання.
4. Аналіз отриманих відповідей та вибір найбільш оптимальних для вирішення проблеми що постала.
5. Публічний аналіз та обговорення відповідей (не називаючи авторів).
6. Вибір загальної, узгодженої відповіді з усіх висловлених варіантів.

За потреба вище описана процедура може повторюватися. Перевага цього методу в тому, що він виключає навіюваність чужої думки та дозволяє висловити власну точку зору на проблему, яка постала перед вчителем та шляхи її вирішення.

Кейс-метод (Case study) суть якого полягає в тому, що учасникам пропонують усвідомити та проаналізувати реальну освітню ситуацію, опис якої водночас відображає і практичну проблему, і актуалізує комплекс знань, який треба засвоїти при розв'язанні цієї проблеми. При чому, сама проблема не має однозначних рішень, її можна вирішити по-різному, важливо, щоб це був оптимальний шлях. Вважаємо, що це є специфічний метод, який застосовується для розв'язання освітніх завдань чи професійних ситуацій, які складаються в щоденному житті класу. Аналіз запропонованих ситуацій виступає образом мислення вчителя, його особливою парадигмою, що дозволяє думати та діяти по іншому, відтворюючи творчий потенціал вчителя. Прояв творчої діяльності вчителя полягає у створенні кейсів.

Важливо дотримуватися правильної технології та раціональних прийомів щодо побудови кейсів. У практиці застосування цього методу виділяють наступні ознаки кейс-методу:

1. Має сутність моделі яка розглядається в конкретний момент часу.
2. Відображає колективне прийняття рішень.
3. Наявність багатоальтернативних розв'язків поставленої проблеми, відсутність єдиного варіанту розв'язку, наявність спектру оптимальних розв'язків.
4. Єдність мети та запропонованих шляхів її досягнення.
5. Система групового оцінювання діяльності кожного члена.
6. Можливість керованої емоційної напруги. Таким чином, кейс-метод стає близьким до ігрових методів, зокрема ділових, імітаційних, рольових ігор. Відмінності ж від ігор полягають тут відсутня стратегія поведінки, система виконуваних ролей, стимул, тощо. Гра виступає як динамічне явище, а кейс-метод здійснюється по відношенню до ситуацій, які склалися та позбавлені динаміки (Цюняк, 2015).

Метод акваріум являє собою ділову гру, при проведенні якої необхідно дотримуватися наступного плану:

- 1) формувати групу найкомпетентніших педагогічних працівників які розуміються в розглядуваній проблемі (мінімум із трьох осіб);
- 2) одні з членів групи запрошуються за окремий стіл у центрі приміщення, і є так званими «рибами», їх основним завданням є почергове висловлення своєї думки щодо питання яке розглядається та запропонувати ефективні шляхи його вирішення. Для виступу кожному таому представнику пропонується 2-3 хвилини.
- 3) всі інші вчителі слідкують за обговоренням проблеми в так званому «акваріумі», записують незрозуміле, продумують запитання та зміст власних пропозицій щодо розв'язання даного питання, які висловлюють після обговорення проблеми «рибами»;
- 4) експертною групо. узагальнюються висловлені пропозиції та виробляється певне рішення.

Діалогічна пара. Навчання педагогів можна проводити в режимі діалогу в межах процедури «акваріум» (коли всі зацікавлені вчителі сідають навколо дискутуючи та на першому етапі здійснюється рефлексування ситуації, тобто обговорення певної позиції сторін, переваг, аргументів). Утворена діалогічна пара визначає конкретну проблему, наприклад розвиток професійної мобільності та готується до її обговорення, пізніше проводиться публічний діалог в так званому «акваріумі».

У процесі розвитку професійної мобільності вчителів можна залучати до такого методу як **захист авторських проектів і розробок** у рамках методичної роботи школи. Цей метод пов'язаний із розробкою та публічним захистом інноваційних підходів щодо вирішення певної професійно-педагогічної проблеми.

Метою цього методу є: розробка нових підходів щодо вирішення педагогічних проблем, які спрямовані на вдосконалення освітнього процесу та якісної професійно діяльності вчителя початкових класів; підготовка методичних кадрів з кращих вчителів до інноваційної діяльності; формування банку інновацій та їх аналіз.

Колективні презентації – форма представлення матеріалу кількома особами разом (по черзі), які повідомляють інформацію відповідно до вказівок ведучого, що регулює черговість виступів. Кожен виступаючий готує доповідь тривалістю до 15-20 хв. Зазвичай, кожне повідомлення присвячене одному з аспектів теми, яка розглядається. На завершення колективної презентації передбачаються запитання від аудиторії до кожного доповідача (Жерносек, 2007).

Методична естафета метод роботи з вчителями в контексті методичної роботи, він складається з кількох етапів та сприяє впровадженню передового педагогічного досвіду.

«Стоп-кадр» - перший етап - на якому вчитель демонструє нестандартні методи, прийоми, засоби навчання.

«Калейдоскоп нестандартних уроків» - другий етап у процесі якого аналізуються творчі знахідки кращих вчителів.

«Трибуна вільних думок» є третім етапом — вчителі захищають моделі уроків та беруть участь в диспуті «Джерела професійної мобільності».

Методичні посиденьки - робота, що сприяє створенню сприятливого психологічного клімату певної групи слухачів та виробленню правильного розуміння педагогічної проблеми розвитку професійної мобільності. Методистом навчального закладу або головою методичної комісії планується проведення «методичних посиденьок», який бачить доцільність в усій системі методичної роботи, прогнозує вихід на кінцевий результат. Для обговорення пропонують питання які виносяться на «методичні посиденьки», ключові для розв'язання якихось важливих завдань освітнього процесу. Тема оголошується слухачам заздалегідь, до обговорення вони заздалегідь не готуються. Майстерність організатора виявляється в тому, що він в невимушеній, позитивній обстановці закликає слухачів до відвертої розмови щодо питання, яке обговорюється та підводить до підсумків. Таке обговорення може здійснюватися за чашкою чаю.

Проблемний стіл сприяє розвитку в учителів інтерес до самоосвіти, пошуку нових, ефективніших методів роботи. Методика проведення такого методу передбачає визначення його теми і мети, а це, зазвичай, розширення й поглиблення знань освітян із проблеми розвитку професійної мобільності, залучення їх до дискусії (Ягупов, 2002).

Організуючи проблемний стіл, важливо правильно визначити проблему для обговорення, розкрити її найактуальніші аспекти, сформулювати ряд запитань так, щоб вони викликали у всіх учасників стимул та бажання спільно визначити конкретні, ефективні шляхи її вирішення. Питання для обговорення готуються заздалегідь, також повинні бути списки рекомендованих джерел, укомплектовуються робочі групи. Розробляється реквізит, утворюється прес-центр. Формулюючи запитання ведучий спонукає всіх учасників до активного обговорення проблеми. На завершення прес-центр підбиває підсумки, пропонує власні рекомендації, а пізніше випускає методичний бюлетень із рубриками: «Досвід», «Проблеми», «Пропозиції».

Таким чином, вважаємо, що описані нами методи, зокрема такі як: метод «навчання в команді», метод проектів, метод «мозаїка», метод групової дискусії, «мозкової атаки», метод «делфі», кейс-метод сприятимуть розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи закладу загальної середньої освіти.

2.3. Констатувальне дослідження стану професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи школи

Завданням нашого наукового дослідження було здійснити констатувальне дослідження стану сформованості професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи.

Учасниками експерименту були учителі початкових класів (24 чол.) Красноільської громади Чернівецької області, Чернівецького району.

Для проведення констатувального дослідження нами сформовано такі завдання:

1. Виявити у вчителів рівень сформованості мотивації до розвитку професійної мобільності, його професійні інтереси та потреби саморозвитку (мотиваційний компонент).

2. З'ясувати рівень сформованості професійних знань, умінь та навичках, які лежать в основі професійної мобільності (когнітивно-діяльнісний компонент).

3. Перевірити рівень сформованості особистісних якостей та креативності вчителів початкових класів (особистісно-творчий компонент).

Для реалізації поставлених завдань констатувального дослідження ми дібрали *діагностичний інструментарій*, який забезпечив здійснення дослідження. Він містить: критерії та відповідні їм показники, рівні сформованості професійної мобільності та методики дослідження кожного критерію.

Поняття критерій у наукових джерелах визначається як: «такі які практично визначають зміст і перебіг діяльності та безпосередньо встановлюють її результативність» (Ягупов, 2002, с. 141). В нашому науковому дослідженні критерії розкривають зміст формування професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи школи. Таким чином, критерії є матеріальною ознакою, яка може оцінити рівень досягнення мети, це свого роду, кількісна мірка явища, яке нами

досліджується. Але, якщо в критерії існує і досліджується якісна сторона визначеного результату, то таке поняття відокремлюється в поняття «показник», звідси бачимо, що один і той самий критерій може мати декілька показників (Федірчик, 2015).

Варто зазначити, що у наукових джерелах є різні підходи до виокремлення критерій. Перший, це коли описуються компоненти, критерії та показники, а в іншому - компоненти виступають в ролі критерій дослідження, які в свою чергу мають систему показників. Таким чином, для виявлення рівня сформованості професійної мобільності вчителів початкових класів нами виокремлено такі *критерії* досліджуваного явища:

- професійна мотивація;
- професійні знання та уміння;
- особистісні якості вчителя;
- педагогічна творчість та креативність.

Кожен із зазначених критерій має свої показники, які представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1.

**Критерії та показники
професійної мобільності вчителя початкових класів**

Критерій	Показники
професійна мотивація;	мотивація до успішного здійснення професійної діяльності, мотивація до вміння швидко реагувати на зміни, які відбуваються в освітньому процесі та якісно реалізовувати їх, прагненням до саморозвитку, самовдосконалення, бажанні формувати професійну мобільність, потреба бути творчим, гнучким, мобільним, соціально-активним вчителем, який йде в ногу з часом.

<p>професійні знання та уміння;</p>	<p>знання, уміння й навички, які оптимізують процес та підвищують ефективність; уміння обирати оптимальні методи розв'язання професійних задач; практичні уміння та навички спілкування, налагодження взаємовідносин, вміння організувати співпрацю; когнітивні вміння: інтелект, креативність, творчість, гнучкість, здатність пізнавати, систематизувати, аналізувати інформацію, логічно осмислювати її, вміння відрізнити правильні твердження від неправильних; уміння самостійно засвоювати різні види професійних знань та реалізовувати їх на практиці; володіти знаннями багатопредметного середовища початкової ланки освіти; умінням управління учнівським колективом,</p>
<p>особистісні якості вчителя;</p>	<p>професійно-значущі якості: комунікативність, вмінні слухати; організаторські якості, емпатія, самоорганізованість; самодисципліна, толерантність, гуманність, активна соціальна та професійна позиція.</p>
<p>педагогічна творчість та креативність.</p>	<p>здатності генерувати нові ідеї, відмовитися вчителю від стереотипних способів його мислення; бути відкритим до інноваційної діяльності та нових умов; вміння нестандартно вирішувати ситуації; оригінальне виконання педагогічних дій, що розкривається в здатності продукувати нестандартні ідеї, оригінально розв'язувати освітні та професійні завдання; креативний погляд вчителя на професійні події та явища; прояві нетрадиційного,</p>

	творчоосмисленого мислення: вміння швидко та нетипово розв'язувати проблемні задачі які виникли; неординарно мислити тощо.
--	--

Вивчення джерельної бази дало нам можливість визначити рівні сформованості професійної мобільності вчителів початкових класів, а саме: *низький, середній, високий*. Враховуючи критерії та показники нашого дослідження ми охарактеризували зазначені рівні.

Низький рівень професійної мобільності вчителя початкових класів визначається низькою професійною мотивацією та не вираженим бажанням досягти професійного успіху та бажання здійснення професійної діяльності, низька мотивація до формування вміння швидко реагувати на зміни, які відбуваються в освітньому процесі та якісно реалізовувати їх, не виражене прагнення до саморозвитку. На низькому рівні перебувають знання, уміння й навички, які оптимізують процес та підвищують ефективність; не сформоване достатньо уміння обирати оптимальні методи розв'язання професійних задач; практичні уміння та навички щодо спілкування, налагодження взаємовідносин, вміння організувати співпрацю проявляються епізодично; когнітивні вміння: інтелект, креативність, творчість, гнучкість, здатність пізнавати, систематизувати, аналізувати інформацію, логічно осмислювати її теж сформовані не достатньо. Недостатньо сформовані професійно-значущі якості: комунікативність, вміння слухати; організаторські якості, емпатія, самоорганізованість тощо. Вчитель не генерує нові ідеї, не відмовляється від стереотипних способів мислення; не відкритий до інноваційної діяльності та нових умов; не проявляє нестандартного вирішення ситуації; оригінальне виконання педагогічних дій, що розкривається в здатності продукувати нестандартні рішення проявляються на низькому рівні; відсутні ідеї щодо оригінального розв'язування освітніх та професійних завдань; вчитель не проявляє креативний погляд на професійні події та явища.

Середній рівень професійної мобільності вчителя початкових класів проявляється в достатній професійній мотивації та вираженим бажанням досягти професійного успіху; наявне бажання здійснювати професійну діяльність, достатня мотивація щодо формування вміння швидко реагувати на зміни, які відбуваються в освітньому процесі та якісно реалізовувати їх, вчитель прагне до саморозвитку. На середньому рівні сформовані знання, уміння й навички, які оптимізують процес та підвищують ефективність; достатньо сформовані уміння обирати оптимальні методи розв'язання професійних задач; практичні уміння та навички щодо спілкування, налагодження взаємовідносин, вміння організувати співпрацю проявляються достатньо; сформовані когнітивні вміння: інтелект, креативність, творчість, гнучкість, здатність пізнавати, систематизувати, аналізувати інформацію, логічно осмислювати її. На належному рівні проявляються особистісні якості: комунікативність, вміння слухати; організаторські якості, емпатія, самоорганізованість тощо. Вчитель намагається генерувати нові ідеї, відмовляється від стереотипних способів мислення; пробує бути відкритим до інноваційної діяльності та нових умов; іноді проявляє нестандартне вирішення ситуації; намагається оригінально виконувати педагогічні дії, що розкривається в здатності продукувати нестандартні рішення; від колег вчиться оригінально розв'язувати освітні та професійні завдання; вчитель частково намагається проявляти креативний погляд на події та явища, що виникають у професійній діяльності.

Високий рівень професійної мобільності учителя початкових класів проявляється високою професійною мотивацією та яскраво вираженим бажанням досягти професійного успіху та бажання здійснювати професійну діяльність, висока мотивація до формування вміння швидко реагувати на зміни, які відбуваються в освітньому процесі та якісно реалізовувати їх, яскраво виражене прагнення до саморозвитку. На високому рівні сформовано знання, уміння й навички, які оптимізують процес та підвищують ефективність; гарно сформоване уміння та здатність обирати оптимальні

методи розв'язання професійних задач; практичні уміння та навички щодо спілкування, налагодження взаємовідносин, вміння організувати співпрацю проявляються на високому рівні; когнітивні вміння: інтелект, креативність, творчість, гнучкість, здатність пізнавати, систематизувати, аналізувати інформацію, логічно осмислювати її сприяють удосконаленню професійної діяльності. На більш ніж достатньому рівні сформовані професійно-значущі якості: комунікативність, вміння слухати; організаторські якості, емпатія, самоорганізованість тощо. Вчитель генерує нові ідеї, відмовляється від стереотипних способів мислення; відкритий до інноваційної діяльності та нових умов життя та праці; проявляє нестандартне вирішення ситуації; оригінальне виконання педагогічних дій, що розкривається в здатності продукувати нестандартні рішення проявляються на високому рівні; висуває ідеї щодо оригінального розв'язування освітніх та професійних завдань; вчитель проявляє креативний погляд на всі події та явища.

Для виконання першого завдання констатувального дослідження ми виявили рівень сформованості мотиваційного компонента професійної мобільності вчителя початкових класів. З цією метою ми застосували *методику Є. Рогова «Оцінювання професійної мотивації особистості»* (див. додаток Г) . У процесі застосування методики вчителям запропонували дати відповіді на запропоновані твердження. Кожна відповідь, що збігалась із дешифратором, оцінювалась 1 балом, а відповідь яка не відповідала ключові ставилось 0 балів. Далі відповідно зі шкалою оцінювання визначався тип особистості вчителя та його професійна мотивація.

Одержані числові дані свідчать про сформованість мотиваційного компонента: 28,24 % опитаних складає низький рівень сформованості мотиваційного компонента; 47,5% вчителів продемонстрували середній рівень та 24,26% виявили високий сформованості цього компонента, що представлено нами в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

**Сформованість мотиваційного компонента
професійної мобільності вчителя початкових класів**

Рівень	Низький	Середній	Високий
%	28,24 %	47,5%	24,26%

Для візуального сприйняття рівня сформованості мотиваційного компонента професійної мобільності вчителя початкових класів та відображення результатів занесених у таблицю ми проілюстрували їх на рис. 2.2.

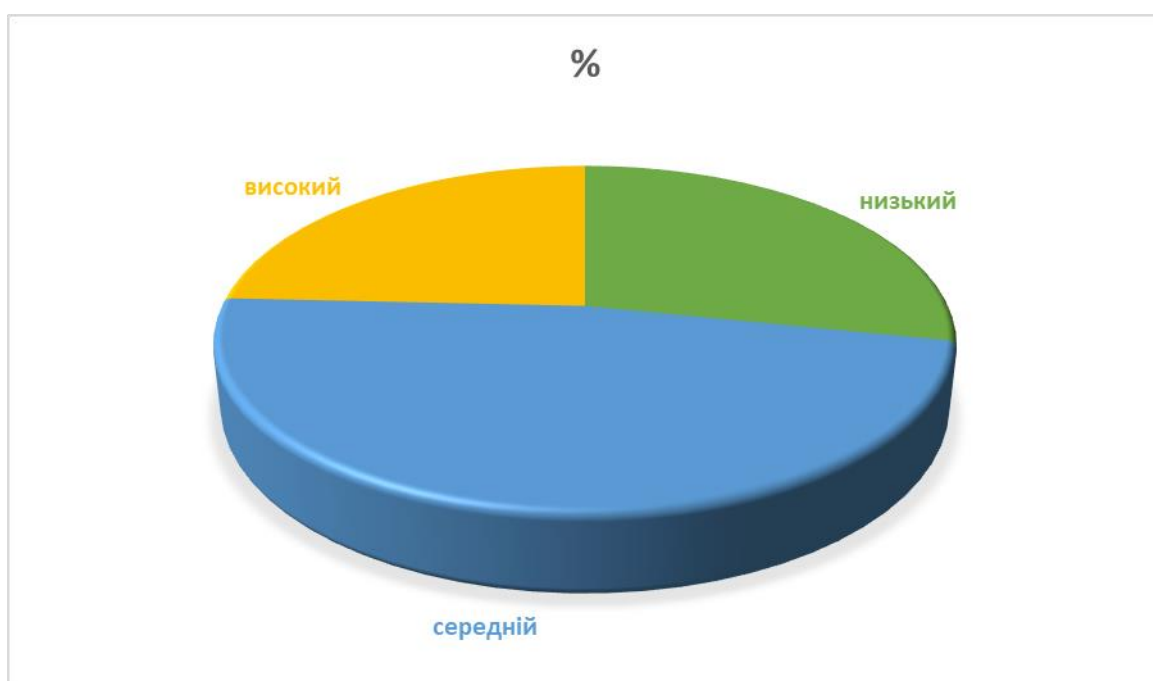

Рис. 2.2. Рівні сформованості мотиваційного компонента професійної мобільності вчителя початкових класів

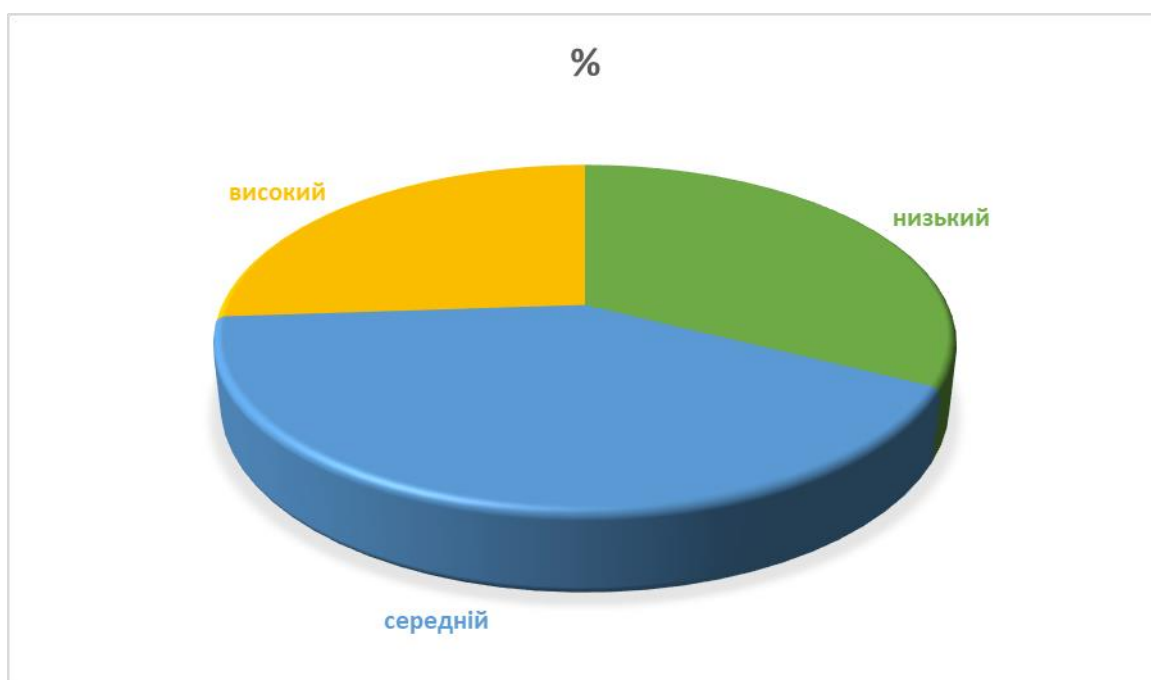
Реалізуючи друге завдання констатувального дослідження, а саме перевірка рівня сформованості когнітивно-діяльнісного компонента професійно мобільності вчителя початкових класів нами розроблено *авторську анкету*, яка допомогла виявити рівень знань вчителів щодо професійної мобільності. Також ця анкета дозволила нам зрозуміти яке місце, значення та роль вчителі надають професійній мобільності у процесі їх фахової діяльності та якими шляхами можуть розвивати її (див. додаток Д)

Опрацювання отриманих відповідей ми побачили, що вчителі в цілому володіють розумінням значення поняття «мобільність», «професійна мобільність» та усвідомлюють її роль для якісної реалізації освітнього процесу у початковій школі. Результати, які ми отримали наступні: високий рівень виявлено у 26,1% учителів, середній– 41,4%; низький сформовано у 32,5% респондентів. Отримані числові дані представлені нами у таблиці 2.3. та рис. 2.3.

Таблиця 2.3.

**Сформованість когнітивно-діяльнісного компонента
професійної мобільності вчителя початкових класів**

Рівень	Низький	Середній	Високий
%	32,5 %	41,4%	26,1%

**Рис. 2.3. Рівні сформованості когнітивно-діяльнісного компонента
професійної мобільності вчителя початкових класів**

Для виконання третього завдання констатувального дослідження нами виявлено рівень сформованості особистісних якостей вчителя початкових класів та педагогічна творчість і креативність. З цією метою нами

використано методику КОС «Комунікативні та організаційні схильності» (В. Синявський та Б. Федоришин) та опитувальник креативності Д. Джонсона (див. додаток Е, додаток Є).

Застосовуючи методики дослідження ми проаналізували рівень сформованості комунікативних й організаційних схильностей учителів початкових класів, адже вони відіграють велику роль для професійної мобільності.

Відповідаючи на опитувальник креативності вчителі оцінювали 8 тверджень за 5-тибальною шкалою оцінювання. Обчислення здійснювали відповідно до шкали запропонованої у методиці.

Аналіз узагальнених результатів дозволяє констатувати наступне: 17,8% учителів виявили високий рівень, 43,8% проявили середній рівень та 38,4% низький рівень цього компонента.

Отримані результати ми представили у таблиці 2.4. та на рис. 2.4.

Таблиця 2.4.

**Сформованість особистісно-творчого компонента
професійної мобільності вчителя початкових класів**

Рівень	Низький	Середній	Високий
%	38,4 %	43,8%	17,8%

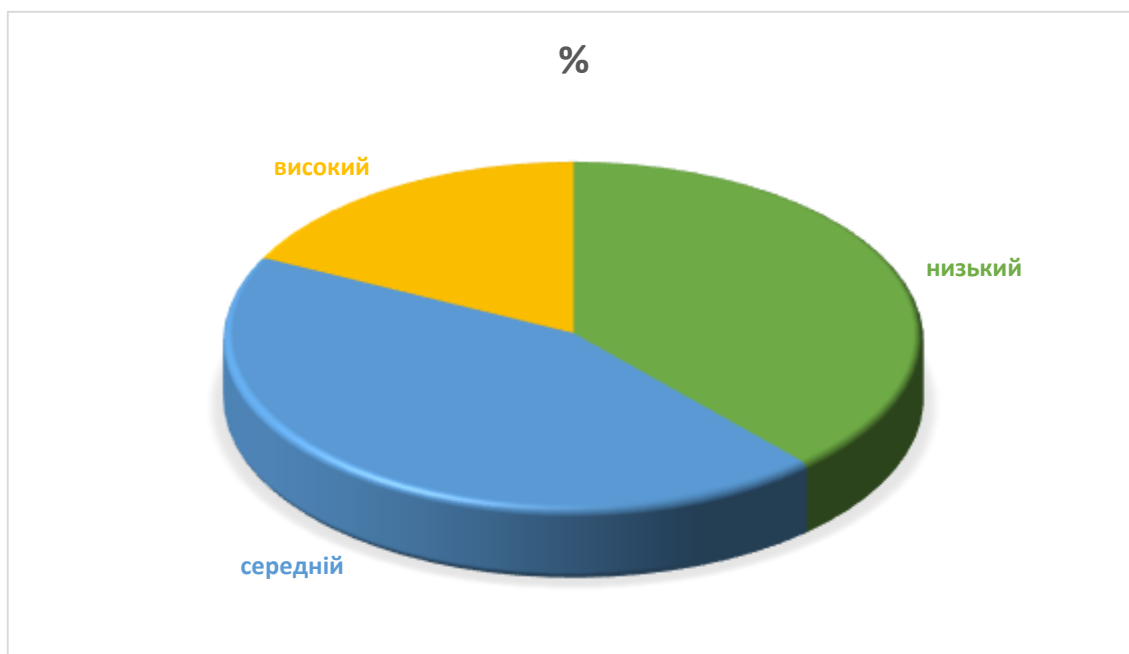

Рис. 2.4. Рівні сформованості особистісно-творчого компонента професійної мобільності вчителя початкових класів

Узагальнення отриманих результатів дає можливість стверджувати, що, що:

- мотиваційний компонент професійної мобільності вчителя початкових класів сформований на високому рівні у 24,26%; на середньому – 47,5%, та низькому – 28,24%;
- когнітивно-діяльнісний компонент досліджуваного явища відображає наступні показники: 26,1% - високий рівень; 41,4% - середній та 32,5% виявили низький рівень;
- особистісно-творчий компонент професійної мобільності: 17,8% високий рівень, 43,8% середній рівень та 38,4% низький рівень.

Виходячи із отриманих відсоткових результатів бачимо, що рівень сформованості низького й середнього рівнів професійної мобільності вчителів початкових класів досить багато перевищує високий рівень, можемо говорити про потребу активного застосування організаційно-педагогічних умов формування професійної мобільності вчителів початкових класів у

системі методичної роботи школи для покращення рівня сформованості кожного структурного компонента професійної мобільності.

Висновки до розділу 2

У розділі проаналізовано методичну роботу як таку, що спрямована на покращення професійної підготовки вчителів та інших педагогічних працівників школи; вона мотивує кожного учителя до вдосконалення своєї професійної майстерності, фахового рівня; забезпечує досягнення педагогічним колективом новими педагогічними знахідками та найкращим педагогічним досвідом. Методична робота створює можливість молодим учителям здобути нові знання й вдосконалювати власну педагогічну майстерність шляхом спостереження за досвідченими колегами і забезпечує підтримку творчого духу в педагогічному колективі та стимулює прагнення до пошуку нового.

Сьогодні існують різні форми організації методичної роботи: за формою проведення: традиційні та інноваційні; за кількістю учасників поділяють на індивідуальні, групові, масові

Проаналізовано найоптимальніші форми методичної роботи для формування професійної мобільності вчителя початкових класів: психолого-педагогічний брейнстормінг, проблемний стіл, майстер-клас, школи молодого вчителя, творчі групи вчителів, тренінг, шкільне методичне об'єднання тощо.

Описано методи які сприятимуть розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи закладу загальної середньої освіти: метод «навчання в команді», метод проектів, метод «мозаїка», метод групової дискусії, «мозкової атаки», метод «делфі», кейс-метод.

Проведено констатувальне дослідження рівня сформованості професійної мобільності вчителів початкових класів. Для цього ми дібрали

діагностичний інструментарій, до якого відносяться: критерії та відповідні їм показники, рівні сформованості професійної мобільності та методики дослідження кожного критерію.

Отримані результати засвідчили, що мотиваційний компонент професійної мобільності вчителя початкових класів сформований на високому рівні у 24,26%; на середньому – 47,5%, та низькому – 28,24%; когнітивно-діяльнісний компонент досліджуваного явища відображає наступні показники: 26,1% - високий рівень; 41,4% - середній та 32,5% виявили низький рівень; особистісно-творчий компонент професійної мобільності: 17,8% високий рівень, 43,8% середній рівень та 38,4% низький рівень. Що актуалізувало потребу впровадження організаційно-педагогічних умов формування професійної мобільності вчителів початкових класів у системі методичної роботи школи.

ВИСНОВКИ

Узагальнення отриманих результатів здійсненого магістерського дослідження засвідчують, що мети досягнуто та поставлені завдання виконано, що дає підстави сформулювати наступні висновки.

1. Оновлення змісту освіти, освітніх стандартів, вимог до організації освітнього процесу, впровадження дистанційного навчання, організація освітнього процесу в умовах війни тощо, все це вимагає від учителя широкого науково-педагогічного світогляду, пошуку нових технологій навчання, які відповідають сучасній освітній, політично-соціальній ситуації, відповідно, сучасний вчитель повинен бути мобільним. Професійна мобільність розглядається як відкритість до нового, широта й багатогранність педагогічного мислення, вміння ефективно переходити від одного способу професійної діяльності до іншого; гнучкість, вміння регулювати свої дії в умовах, які сьогодні постійно змінюються.

У нормативних документах, зокрема: Концепції «Нова українська школа» (2016 р.); Професійний стандарт «вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти» (2020 р) йдеться про потребу мобільного, гнучкого вчителя, який швидко орієнтується у змінах та якісно організовує роботу, що підтверджує актуальність проблеми формування професійної мобільності вчителя початкових класів.

З метою виявлення сутності професійної мобільності нами проаналізовано понятійно-категорійний апарат, а саме: «професія», «мобільність», «компетентність», «педагогічна мобільність», «професійна мобільність вчителя початкових класів». Вивчення цього поняття нами здійснено на міждисциплінарному рівні, тобто з точки зору філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної науки.

Виокремили специфіку, якою обумовлюється професійна мобільність вчителя початкових класів: вчитель початкових класів працює з молодшими

школярами, вікові особливості яких є досить вразливими, емоційними, потребують індивідуального підходу, гнучкістю в спілкуванні, мобільності; вчитель повинен володіти знаннями універсального характеру, оскільки працює в багатопредметному середовищі початкової ланки освіти і повинен здійснювати їх інтеграцію з навколишнім світом; вчитель повинен бути готовий до будь яких освітніх, соціально-політичних змін.

2. Виходячи з цього, *професійну мобільність вчителя початкових класів* розуміємо як професійну якість особистості педагога, яка проявляється в здатності творчо засвоювати нові види професійно-педагогічної діяльності, перебудовувати стереотипи, які склалися раніше, бути відкритим до нового; здатність ефективно переходити від одного способу діяльності до іншого, гнучко та ефективно регулювати професійні дії в умовах, що постійно змінюються та якісно реалізовувати професійну діяльність. Професійна мобільність вчителя початкових класів – це здатність самостійно, вільно мислити й оцінювати події, творчо сприймати освітню інформацію, здатність до критичного мислення, вміння знаходити нестандартні рішення в нових ситуаціях та передбачати характер й хід змін, у професійній діяльності. Це здатність вчителя організувати співпрацю з усіма суб'єктами освітнього процесу відповідно до цілей та завдань сучасної освіти та національної культури.

У структурі професійної мобільності вчителя початкових класів розглядатимемо *мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-творчий компоненти*, які формуються у процесі залучення вчителя до методичної роботи закладу загальної середньої освіти.

Методичну роботу розглядаємо, як таку, що спрямована на покращення професійної підготовки вчителів та інших педагогічних працівників школи; вона мотивує кожного учителя до вдосконалення своєї професійної майстерності, фахового рівня; забезпечує досягнення педагогічним колективом новими педагогічними знахідками та найкращим педагогічним досвідом. Методична робота створює можливість молодим

учителям здобути нові знання й вдосконалювати власну педагогічну майстерність шляхом спостереження за досвідченими колегами і забезпечує підтримку творчого духу в педагогічному колективі та стимулює прагнення до пошуку нового. Основними завданнями методичної роботи: підвищити науковий рівень вчителя шляхом підготовки його до засвоєння ним змісту оновлених освітніх програм та педагогічних технологій; ознайомлення з новими досягненнями психолого-педагогічної дисципліни та методик викладання у початковій школі; вивчення та втілення у практику кращого передового педагогічного досвіду, творчо використовувати перевірені рекомендації: збагачувати новими, прогресивними та досконалішими методами й засобами навчання; системне вдосконалення вміння самостійної роботи, надання вчителю необхідної допомоги у питаннях теорії та практики з метою підвищення його результативної праці. Проаналізовано функції, зміст, форми організації методичної роботи, які сьогодні поділяються: за формою проведення: традиційні та інноваційні; за кількістю учасників поділяють на індивідуальні, групові, масові.

3. Проаналізовано *організаційно-педагогічні умови* формування професійної мобільності вчителів початкових класів у системі методичної роботи школи: першою умовою є *застосування оптимальних організаційних форм методичної роботи* для розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів. Розкрито найоптимальніші форми методичної роботи для формування професійної мобільності вчителя початкових класів: психолого-педагогічний брейнстормінг, проблемний стіл, майстер-клас, школи молодого вчителя, творчі групи вчителів, тренінг, шкільне методичне об'єднання тощо. Другою умовою є: *поєднання традиційних та інноваційних методів розвитку професійної мобільності* вчителя початкових класів. Описано методи які сприятимуть розвитку професійної мобільності вчителя початкових класів у системі методичної роботи закладу загальної середньої освіти: метод «навчання в команді», метод проєктів, метод «мозаїка», метод групової дискусії, «мозкової атаки», метод «делфі», кейс-метод.

4. Проведене констатувальне дослідження рівня сформованості професійної мобільності учителів початкових класів сприяло розробці діагностичного інструментарію, який містить: критерії, показники, *рівні* (*низький, середній, високий*) сформованості професійної мобільності та методики дослідження кожного критерію. Так, *критеріями* обрано: *професійна мотивація* (мотиваційний компонент); *професійні знання та уміння* (когнітивно-діяльнісний компонент); *особистісні якості вчителя та педагогічна творчість, креативність* (особистісно-творчий компонент). До кожного критерію підібрано систему показників та методику дослідження.

Узагальнені результати констатувального дослідження дають підстави стверджувати, що сформованість низького й середнього рівнів професійної мобільності вчителів початкових класів значно перевищує високий рівень. Це відповідно актуалізує потребу активного застосування організаційно-педагогічних умов формування професійної мобільності вчителів початкових класів у системі методичної роботи школи

Здійснене нами магістерське дослідження не вичерпало всіх аспектів проблеми розвитку професійної мобільності учителя початкових класів у системі методичної роботи школи. Та потребує ґрунтовнішого вивчення питання зарубіжного досвіду формування професійної мобільності на сучасному етапі тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрущенко, В., Табачек, І. (2005). Формування особистості вчителя в сучасних умовах. *Політичний менеджмент*, 1, 58–69.
2. Барбіна, Є. С. (1997). *Формування педагогічної майстерності вчителя в системі безперервної педагогічної освіти*. Київ: Вища школа.
3. Біль М. М. (2016) Мобільність населення: теоретична сутність і видова різноманітність. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 645–652.
4. Буссел, В. Т. (Ред). (2009). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ, Ірпінь: Перун.
5. Васильєва, М. П. (1997). *Формування комунікативних умінь як компонента педагогічної культури майбутнього вчителя*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, Харків.
6. Ващенко, А. М. (2006.) *Формування професійної мобільності майбутніх офіцерів у процесі навчання у вищих військових навчальних закладах* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 . Одеса, 183 с.
7. Вишневський, О.І. (2008). *Теоретичні основи сучасно української педагогіки*: навчальний посібник. Київ: Знання.
8. Вознюк, О.В., (2010). Сучасні наукові підходи до аналізу професійного розвитку педагога. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, № 3, с. 38-43.
9. Гаврилюк, О. О. (2007). *Формування комунікативної культури майбутніх учителів засобами поза аудиторної роботи*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Кіровоградський державний педагогічний університет ім. Володимира Винниченка, Кіровоград.
10. Герасимчук, А., Палеха, Ю. & Шиян, О. (2004). *Соціологія*. Київ: Європейський університет.

11. Гончаренко, С. У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
12. Демчук, В.С. (2007). *Основи освітнього менеджменту*, К: Левітан, 263 с.
13. Добридень, А. (2011). Гуманістична спрямованість та педагогічна культура сучасного вчителя. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*, 4(2), 151 – 158. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2011_4\(2\)_24](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2011_4(2)_24).
14. Дубічинський, В. В. (Ред.). (2008). *Сучасний тлумачний словник української мови: 100 000 слів*. Харків: Школа.
15. Жерносек, І. П. (2007). *Організація науково-методичної роботи в школі* (2-ге вид.). Харків: Основа; Тріада+.
16. Житник, Б. О., Крижко, В. В. & Павлютенков, Є. М. (2008). *Методична робота в школі*. Харків: Основа.
17. Закон (2017). *Про освіту*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
18. Зозуля, К. (2011). Система ціннісних пріоритетів майбутніх вчителів початкових класів. *Вища школа. Гуманізація навчально-виховного процесу* (Вип. 4, ч. 2, с. 97–108). Слов'янськ: ДДПУ.
19. Зязюн, І. А. (2008). *Філософія педагогічної дії*. Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького.
20. Зязюн, І. А., Крамущенко, Л. В., Кривонос, І. Ф., Самещенко, О. Г., Семиченко, В. А. & Тарасевич, Н. М. (2008). *Педагогічна майстерність* (3-тє вид.). Київ: СПД Богданова А. М.
21. Іванченко, Є. А. (2005). *Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах* : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 . Одеса, 181 с.
22. Карпенко, М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/252/>.

23. Княжева, І. А. (2014). *Теоретико-методологічні засади розвитку методичної культури майбутніх викладачів педагогічних дисциплін в умовах магістратури*. Одеса: ФОП Бондаренко М.О.
24. Кожемякіна, Н. І. (2006). Соціально-педагогічні умови формування професійної мобільності майбутніх менеджерів-аграріїв : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 . Ізмаїл, 167 с.
25. Коньков А. Т. (1995) Професійна мобільність як фактор соціальної диференціації молоді : автореф. дис. ... канд. соціолог. наук. 21 с.
26. Кравець, В. (1996). Історія класичної та зарубіжної педагогіки та шкільництва. Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів. Тернопіль, 436 с.
27. Кремень, В. Г., Луговий, В. І., Ляшенко, О. І., Мальований, Ю. І., Бурда, М. І., Гуржій, А. М. & Сухомлинська, О. В. (2014). *Компетентнісний підхід в освіті: теоретичні засади і практика реалізації, Методологічний семінар, Київ, 3 квітня (Ч. 2)*. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН України.
28. Кузьмінський, А. І. Омеляненко, В. Л. (2006). *Педагогіка. Завдання і ситуації. Практикум* (2-ге вид.). Київ: Знання.
29. Кучера, Т.Н. Насонова, Л.І., Дейнека, В.В. (2015). Навчальний посібник з курсу «Філософія освіти» для осіб, що навчаються в магістратурі за спеціальністю «Педагогіка вищої школи», Харків: ХНМУ, 63 с.
30. Лаврук, В. (2008). *Аналіз уроку*. Київ: Шкільний світ.
31. *Левківський, М.В. (2011). Історія педагогіки: Навч.-метод. посібник. Вид. 4-те., Навч. пос., К.: Центр учбової літератури, 190 с.*
32. Ліпсет С. (1989). Соціальна мобільність в індустріальному суспільстві / Сеймур Ліпсет і Рейнхард Бендікс. 1989. 312 с.
33. Лук'янова, Л. (2013) *Чинники мотивації навчання дорослої людини*. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/7671/1/%D0%A7%D0%B8%D0%D.pdf>
34. Макарова, Т.В. (2008). Організація навчального процесу та методичної роботи, 3., Видавництво «Ранок», 304 с.

35. Малишевський, О.В. (2021). Система формування професійної мобільності майбутнього інженера-педагога комп'ютерного профілю, Київ, 593 с.
36. Мельничук, О. С. (Ред). (1985). *Словник іноземних слів* Київ: Українська радянська енциклопедія URL: <http://slovopectia.org.ua>.
37. Мойсеюк, Н. Є. (2007). Педагогіка : навч. Посібник. К. : Білоцерківська книжкова фабрика, 656 с.
38. Наливайко, О. Б. (2014). Професійна культура як філософська та соціально-педагогічна категорія. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія*, 42 (2), 10–14. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2014_42\(2\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzvdpu_pp_2014_42(2)_4).
39. Ничкало, Н. (2007). Професійна педагогіка в інноваційно-технологічному суспільстві. *Професійне становлення особистості : проблеми і перспективи : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. ; 24–26 жовт. 2007 р. . АПН України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих, Хмельницький, 2007. С. 88–94.*
40. Нікула, Н. (2015). Система методичної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі. В В. П. Коцур та ін. (Ред.), *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: XVII Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція, Переяслав-Хмельницький, 17–18 жовтня* (с. 154–157). Переяслав-Хмельницький: ФОП Лукашевич О.М.
41. *Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи* (2016). URL: <http://mon.gov.ua/%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8%202016/12/05/konczepczyia.pdf>
42. Олійник, В. В. (2003). Наукові основи управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти: монографія. К.: Міленіум, 594 с.

43. Опачко, М.В. (2016). Філософія сучасної освіти. Навчально-методичний посібник / Магдалина Василівна Опачко., Ужгород: УжНУ, 72 с.
https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/21504/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82_%D0%BF%D0%BE%D1%81_%D0%A4%D0%9E.pdf
44. Пазенок, В. С. (2008). *Філософія*. Київ: Академвидав.
45. Пальшкова, І. О. (2009). *Формування професійно-педагогічної культури майбутнього вчителя початкової школи: практико-орієнтований підхід*. (Дис. д-ра пед. наук). Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського, Одеса.
46. Пріма, Р. М. Професійна мобільність фахівця як наукова проблема. *Педагогіка, психологія та медикобіологічні проблеми фізичного виховання і спорту : монографія*, Харків, С. 127–132.
47. Ратькова, А. (2009). Новий погляд на структуру науково-методичної роботи. *Директор школи*, 9–10, 5–9.
48. Руднева, Т. І., Соловова, Н. В. (2012). Управління методичною роботою школи: (93), 151–155.
49. Савицький С. К. (2006). *Формування професійної мобільності в процесі підготовки спеціалістів машинобудівельного профілю : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 К.*, 121 с.
50. Скрипник, М. І. (1996). *Формування педагогічної культури вчителя в умовах післядипломної освіти (на базі шкільного та районного методичних кабінетів)*. (Автореф. дис. канд. пед. наук). АПН України, Інститут педагогіки і психології професійної освіти, Київ.
51. Сорокін, П. А. (2002). Соціальна мобільність, її форми і флуктуації . *Соціологія : хрестоматія для вузів*. С. 449–479.
52. Сушенцева, Л. Л. (2011) *Формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: теорія і практика : монографія за ред. Н. Г.*

- Ничкало ; Інститут професійнотехнічної освіти НАПН України., Кривий Ріг : Видавничий дім, 439 с.
53. Танчин, І. З. (2007). *Соціологія* (2-е вид.). Київ: Знання.
 54. *Тлумачний словник української мови.* (2010–2012). URL: <http://eslovnyk.com/>
 55. Фамілярська, Л. Л. (2017). Розвиток інформаційно-комунікаційної мобільності педагога в освітньому середовищі післядипломної освіти : дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Житомир, 292 с.
 56. Федірчик, Т.Д., Нікула Н.В. (2019). *Управління в системі загальної середньої освіти*, Чернівці, 235 с.
 57. Федірчик, Т. Д. (2015). *Розвиток педагогічного професіоналізму молодого викладача вищої школи (теоретико-методичний аспект)*. Чернівці: Чернівецький національний університет.
 58. Хом'юк, І. В. (2012). *Теоретико-методичні засади формування базового рівня професійної мобільності майбутніх інженерів* : монографія. Вінниця :ВНТУ, 2012. 380 с.
 59. Хорєв, І. (2009). Теоретичні проблеми дослідження наукових засад професійної мобільності викладача вищої школи. *Вісник Львівського університету.*, Вип. 26. С. 242–249.
 60. Черемних, К. О. (2006) *Життєві домагання як чинник професійного самоздійснення особистості. Наукові студії із соціальної і політичної психології* : зб. Статей, АПН України, Ін-т соціальної та політичної психології., К., Вип. 13 (16)., С. 33–42.
 61. Швай, Р. І. (2014). Творчість, креативність та інноваційність як поняття ключової компетентності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*, 116, 172–175. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_116_38

62. Швай, Р. І. (2013). Деякі аспекти творчої методичної діяльності вчителя. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*, 109, 286–289.
63. Шпекторенко, І. (2016). Підходи до професійної мобільності державного службовця в сучасних концепціях професіоналізації. *Державне управління та місцеве самоврядування*. Вип. 3(30). С. 126–133
64. Штефан, Л. В. (2010). Педагогічна рефлексія як один із засобів регулювання інноваційної діяльності інженера-педагога. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. № 28–29. С. 198–203.
65. Щербань, П. М. (2007). Навчально-педагогічні ігри у формуванні педагогічної культури майбутніх учителів історії і права. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Інститут вищої освіти АПН України, Київ.
66. Ягупов, В. В. (2002). Педагогіка: навч. посіб. для студ. пед. спец. ВНЗ. К.: Либідь, 560 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Види мобільності та їх класифікація

за М. Біль

Класифікаційна ознака	Види мобільності	Важливі підвиди
Залежно від суб'єкта	Людини	Окремої людини; домашнього господарства (сім'ї); соціальної групи; суспільства.
	Ресурсів	Фінансова; інформаційна; технологій – знань, патентів, ліцензій.
Залежно від способу реалізації	Реальна	Туристична; міграційна.
	Віртуальна	Дистанційне навчання; дистанційна зайнятість.
Залежно від часової вимірності	Короткострокова	Тимчасова – разова, ситуативна, мінлива.
	Довгострокова	Побутова; повсякденна; постійна
Залежно від просторової вимірності	Географічна (територіальна)	Локальна – усередині поселення, у межах району (до наближеного поселення), внутрішньорегіональна; віддалена – міжрегіональна, внутрішньодержавна, транскордонна; глобальна – континентальна, міжконтинентальна.
	Просторова	
Залежно від	Економічна (факторів виробництва)	У межах організації; між організаціями; у межах галузі; міжгалузева; міжсекторальна; міжнародна – галузева, міжгалузева і т. д.
	Бізнесу	Особиста; корпоративна.

мети	Соціальна	Горизонтальна; вертикальна (низхідна, висхідна); комунікативна.
	Трудова	Професійна – внутрішньо професійна, міжпрофесійна, підвищення престижу професії; кваліфікаційна – зростаючо-кваліфікаційна, міжкваліфікаційна; інтелектуальна – окремого суб'єкта, внутрішньопоколінна, міжпоколінна (міжгенераційна); кар'єрна.

Класифікаційна ознака	Види мобільності	Важливі підвиди
	Освітня	Академічна – студентська, викладачів (педагогічна); наукова – аспірантів, докторантів, науковців; освітня – школярів, вчителів (педагогічна); освітніх програм і методичного забезпечення.
	Культурна	Автономна (мультикультурне середовище); розвивальна; асиміляційна.
Залежно від мотиву	Вимушена	Ініціативна; кумулятивна.
	Добровільна	
Залежно від потреби	Небажана	Негативна для особистості; негативна для соціуму.
	Закономірна	Непомітна; конструктивна.
Залежно від реалізації	Нереалізована	Формальна; без необхідності реалізації.
	Реалізована	Прихована; явна.
Залежно від наслідків	Структурна	Модернізуюча; трансформаційна.
	Обмінна	Нерівномірна; пропорційна.

Додаток Б

Доповідь на методичному об'єднанні вчителів початкових класів з теми: «Професійна мобільність вчителя»

Професійна мобільність педагога або чому треба вчитися і змінюватися все життя?

В Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, в Державній програмі «Вчитель» наголошується на необхідності формування особистості вчителя відповідно до потреб сучасної практики, динамічних змін, що відбуваються в країні і світі, і, зокрема, у середній школі.

Дослідження соціально-професійної мобільності вчителя в умовах сучасності закладу середньої освіти зумовлене актуальністю цієї проблеми і є невідкладним завданням сучасної педагогіки та психології

Що ж таке професійна мобільність педагога?

У психологічному словнику воно визначається як «здатність і готовність особистості досить швидко і успішно оволодівати новою технікою і технологією, набувати відсутні знання і вміння, щоб забезпечити ефективність нової професійної діяльності».

Мобільність - це інтегративна якість особистості, що характеризує її здатність швидко змінювати свій статус або становище в соціальній, культурній або професійному середовищі.

Вона включає в себе різні види. Але найбільш актуальними для становлення професіоналізму вчителя є:

- ❖ культурна,
 - ❖ професійна,
 - ❖ педагогічна
- мобільності**

Професійна мобільність - це можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати вид праці.

Компоненти та показники професійної мобільності педагога:
 Інструментальний
 Особистісний
 Діяльнісний

Тренінг для педагогів «Професійна мобільність педагога»

Щоб бути незамінною,
треба весь час змінюватися.

Коко Шанель

Вживає не найсильніший і
не найрозумніший, а той, хто
краще присовується до змін.

Чарльз Дарвін

Мета: усвідомлення необхідності розвитку мобільності, формування компетентності вчителя. Тренінг мотивує педагогів до самовдосконалення, рефлексії, оволодіння механізмами комунікативної компетентності.

Завдання тренінгу:

- Формування сприятливого психологічного клімату
- Знаходження подібностей у учасників групи для поліпшення взаємодії між ними
- Розвиток вміння працювати в команді
- Визначити рівень професійної мобільності учасників навчально-виховного процесу в результаті організації та аналізу навчальних занять.
- Підвищити мобільні навички педагогів
- Підвищити настрій на вдачу, щастя, добро і успіх.

Необхідні матеріали:

- аркуші формату А - 4 за числом учасників, прості олівці, фломастери;
- спокійна музика для релаксації;
- коробка сірників

Хід тренінгу.

Повідомлення теми, мети, завдань тренінгу.

Одну людину попросили піднятою вгору рукою дотягтися до мітки на стіні, вище якої вона не в змозі дістати. Зробили позначку й поставили

нове завдання: їй запропонували дістати паличку, розміщену децю вище від поставленої мітки. Через деякий час людина зробила і це. Потім мету було ще змінено: цього разу було поставлено завдання: повісити паличкою капелюха ще вище, але й з цим завданням людина впоралася.

Ця проста фізична вправа наочно демонструє ефект поставленої мети. Отже,

Мета нашого тренінгу: прагнення самовдосконалення, рефлексія, постійного підвищення свого професійного рівня через оволодіння новими і знаннями, навичками.

Психолог: Шановні колеги! Сьогодні ми поговоримо з Вами про те, як підвищувати інтерес і бажання займатися улюбленою справою в сучасних умовах, як підвищити професійну мобільність і ІКТ компетентність, необхідних для самореалізації і зростанні в професії ?!

Успіх кожної дії великою мірою залежить від того, наскільки людина володіє способом її виконання. Щоб оволодіти ним, навіть тоді, коли вже відомо, як її треба виконати, необхідна практика і перш за все вправність в ній, тобто цілеспрямоване, певним чином організоване, багаторазове виконання дії. В результаті майстерності виробляється навичка.

Вправа - очікування «Кишені»

Учасники заповнюють **три кишені**, які мають назви:

очікування від себе, очікування від групи, очікування від тренінгу.

Учасники висловлюються про свої почуття, мотивацію, очікування від тренінгу.

Вправа :«Правила роботи в групі» (повторення правил ефективної взаємодії в групі)

Вправа "Знайомство . Я в образі"

Усім учасникам необхідно назвати себе, та назвати одну свою рису характеру, якою ви пишаєтеся як професіонал.

(Пропонується записати на променях сонця – плакат «Сонця успіху» – риси, які називають учасники)

Підбиття підсумків

Психолог: Сучасні діти занурені у віртуальний світ, в якому багато небажаної для них інформації. Для того, щоб не "відбирати" у них можливість бути там, але при цьому продуктивно працювати і навчатися, вчитель повинен сам навчитися використовувати можливості віртуального світу в навчальних цілях і запропонувати альтернативу учням, тобто ввести їх в світ природних і людських зв'язків і відносин, передати їм кращі зразки, способів і норми поведінки в усіх сферах життєдіяльності.

Вправа . «Успішна професія –успішний вчитель»

Мета вправи: виявити ієрархію критеріїв для успішної роботи колективу в цілому.

Завдання: з певної кількості критеріїв вибрати найбільш важливий для Вас.

Інструкція: із 9 критеріїв виберіть і відірвіть листочок з критерієм, найбільш важливим для Вас.

- 1.взаємовиручка
- 2.висока мотивація до успіху
- 3.бажання вчитися новому
- 4.креативність
- 5.мобільність
- 6.професіоналізм
- 7.організованість
- 8.самореалізація кожного
- 9.почуття моральної відповідальності

Обговорення:

- Які критерії Ви вважаєте найважливішими для себе?
- Чому саме ці?

Вправа -мозковий штурм «Мобільність педагога або чому треба вчитися і змінюватися все життя?».

Психолог:

- Що ж таке професійна мобільність педагога? (відповіді записуються на фліп-чарті)

Поняття «професійна мобільність» досить ємне і неоднозначне. У психологічному словнику воно визначається як «здатність і готовність особистості досить швидко і успішно оволодівати новою технікою і технологією, купувати відсутні знання і вміння, щоб забезпечити ефективність нової професійної діяльності».

Також хочу відзначити, що мобільний учитель - це вчитель-лідер. А в чому це виражається? У впевненості в собі при публічних виступах, способах взаємин з оточуючими людьми, учнями, в манерах взаємодії з людьми. Це людина, яка готова відповісти на питання: "Чи готовий я переосмислити методи навчання? Чи готовий я вивчати нові ідеї і нові концепції? Чи готовий я по-новому поглянути на предмети, які викладаю своїм учням?".

Вправа: Інформаційне повідомлення

Мобільність - це інтегративна якість особистості, що характеризує її здатність швидко змінювати свій статус або становище в соціальній, культурній або професійному середовищі. Вона включає в себе різні види. Але найбільш актуальними для становлення професіоналізму вчителя є: культурна, професійна, педагогічна.

Культурна мобільність педагога - це, перш за все, здатність самостійно і вільно мислити і оцінювати події, творчо сприймати навчальні програми і пропоновану інформацію, здатність до критичного мислення, вміння знаходити нестандартні рішення в нових ситуаціях, вміння передбачати характер і хід змін, як у предметній сфері, так і в суспільному розвитку.

Педагогічна мобільність - це здатність педагога організувати співпрацю з іншими суб'єктами освітнього процесу (учнями, їх батьки,

колегами, адміністрацією) відповідно до цілей і завдань сучасної концепції освіти, цінностями світової, вітчизняної, регіональної і національної культури, реалізуючи свою соціокультурну та соціально-професійну компетентність, в тому числі в процесі осмислення і прогнозування результатів організованих ним суб'єкт-суб'єктних відносин.

Професійна мобільність - можливість і здатність успішно переключатися на іншу діяльність або змінювати вид праці. Як частина соціальної мобільності може бути представлена вертикальними і горизонтальними сходами у становленні кар'єри. **Вертикальна педагогічна мобільність** неможлива без таких якостей педагога, як, гнучкість, дивергентність, конвергентність, здатність міркувати, рефлексувати, займати активну соціокультурну позицію. Вертикальна мобільність - це рух по адміністративній драбині, сфері освіти. Наприклад: учитель, завуч, директор, голова департаменту освіти.

Горизонтальна - це рух по підвищенню професійної майстерності, визнана і оцінена соціумом. Наприклад, учитель 1 категорії, вищої категорії, вчитель-методист, переможець професійного конкурсу і т.д.

Професійна мобільність. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій вимагає від вчителя умінь мобільного реагування у своїй професійній діяльності на постійно мінливі потреби суспільства. Нові технології, безперервні інноваційні процеси, перехід до компетентнісного підходу в освіті, необхідність формування мобільного громадянина: все це вимагає від учителів готовності працювати в умовах постійних змін.

Нинішньому динамічному суспільству потрібен фахівець, відкритий до всього нового, який здатний швидко адаптуватися в складних умовах професійної і соціальної дійсності, самостійно і відповідально приймати рішення, орієнтовані на успіх і постійне самовдосконалення - один з невід'ємних показників професійної і соціальної зрілості педагога. Сьогоднішня реальність показує, що без наявності добре розвиненої

професійної мобільності педагог не має перспективи професійного зростання.

Вправа «Сніжинки проблем»

Мета: визначити основні проблеми, які виникають у вчителя удосконалюючи свої знання.

Інструкція: визначити основні проблеми, які заважають вчителю продовжувати навчання, записати їх на індивідуальних картках-«сніжинках» і розмістити їх над деревом.

Обговорення:

- З якими труднощами Ви можете зустрітися на шляху реалізації професійної мобільності?

- Кожен, хто хоче, поділіться, спираючись на особистий життєвий досвід, із проблемами у професійному рості та шляхами їх розв'язань.

Вправа: «Вирішення проблемних питань»

За останні роки Ви вивчали науково-методичну літературу, відвідували та проводили уроки з використанням ІКТ, навчилися користуватися комп'ютером. Але це ще не вся робота, яка відбувається задля того, щоб комп'ютерна техніка стала на допомогу вчителю.

Я прошу вас об'єднатися в 3 групи за ознакою «сонце, повітря, вода». Перша група працює над запитанням «Як відбувається психологічна перебудова особистості вчителя при підготовці до впровадження ІКТ?», друга – над питанням «Як учителям уникнути інтелектуальних і часових перевантажень?», третя – «Як розвивати інформаційну культуру учасників навчально-виховного процесу?». (10 хв.) (Члени груп обговорюють запитання і результати заносять до шаблонів презентацій. При представленні роботи висвітлюються проектором) Отже, ми отримали: 1) модель психологічної перебудови особистості вчителя; 2) способи уникнення інтелектуальних і часових перевантажень; 3) шляхи формування інформаційної культури.

Обговорення:

- З якими труднощами ви зіткнулися при виконанні даної вправи?
- Що було легко зробити?

Вправа «Креативні історії»

Мета: розвиток креативного мислення

Учасникам надається 10 картинок, по яким вони мають скласти оповідання. (додаток1)

Обговорення:

- З якими труднощами ви зіткнулися при виконанні даної вправи?
- Що було легко зробити?

Вправа-релаксація " Чарівна зірка" (звучить спокійна мелодія)

Коли народжується людина, то на небі спалахує її зірка, щоб світити їй весь її вік. Вона горить так яскраво, що її рятувальної енергії вистачає на довгі-довгі роки, вона оберігає нас, рятує, дає надію і сили.

І сьогодні я пропоную вам здійснити подорож, але це буде незвичайна подорож, ми зробимо політ до зірки, до своєї зірки.

Сядьте зручніше і закрийте очі. Зробіть глибокий вдих і видих ...

Ви відчуваєте, як ваші ноги поступово відриваються від землі, а тіло стає невагомим, дуже легким ... і ви починаєте повільно-повільно підніматися вгору, до неба. Подивіться вниз: все, що раніше вас оточувало (будинки ..., вулиці ..., дерева ..., садки..., машини ...) все стає маленьким, ледь помітним.

А якщо ви піднімете голову вгору, то побачите все те, що раніше здавалося недосяжним, далеким. Ось - наближається небо. Ви летите крізь пухнасті хмари, помацайте їх руками, нехай їх прохолода залишиться на ваших долонях. Ви стрімко летите повз холодні комети, а зараз пролітаєте повз сонце. Відчуйте його приємне тепло, нехай воно зігріє вас. Ви подорожуєте по величезному Всесвіту, зустрічаєте різні зірки ... А де ж Ваша зірка? .. Ось ... ось вона ... Подивіться, яка вона? Велика чи маленька? Холодна як лід чи гаряча, як вогонь? Якого вона кольору? Можливо блакитна, жовта, червона? .. Якої вона форми? Кругла чи загострена?

Доторкніться до своєї зірки і попросіть у неї все те, в чому ви маєте потребу, що вам так необхідно: попросіть добра, щастя, спокою, здоров'я, умиротворення, успіху, гарного настрою ...

А тепер обов'язково посміхніться їй і подякуйте своїй зірці за все: за те, що вона просто існує, вона ваша, світить тільки для вас, що вона супроводжує вас все життя, що вона дає вам сили і енергію ...

А тепер нам необхідно повертатися додому. Попрощайтесь зі своєю зіркою і пообіцяйте, що тепер, в хвилини смутку, відчаю, тривоги ви будете пам'ятати, що у вас є ВОНА ..., ви будете пам'ятати, що це - джерело сил, енергії, світла, добра ...

Відчуйте, як поступово важчають ваші ноги, а тіло стає важким ... ви починаєте свій шлях назад, додому.. Ви стрімко летите повз Сонце, повз холодні комети, а зараз пролітаєте крізь пухнасті хмари, помацайте їх руками, нехай їх прохолода залишиться на ваших долонях

Якщо ви підніміть голову вгору, то побачите все те, що раніше здавалося величезним, могутнім (зірки, комети, планети, хмари), поступово стає все менше і менше ... Ось - наближається Земля. Річки, озера, луки, садки, будинки, люди ... все - стає більшим, більш помітним ...

Збережіть в пам'яті ці почуття, які ви випробували сьогодні ... І нехай ваша зірка далеко, але кожен раз, як тільки ви втомилися, або у вас сумний настрій, або вам просто потрібні свіжі сили ... просто відвідайте її, здійсніть цю незвичайну подорож ...

Коли я дорахую до 5, ви зможете відкрити очі і знову опинитися в цій кімнаті

Обговорення.

- Які у вас відчуття? (Звернути увагу, щоб висловилися всі бажаючі, поділилися своїми враженнями, відкриттями, емоціями).

(Автор: Федосенко Наталія Петрівна, педагог-психолог, в адаптації практичного психолога Акімової Н.М.)

Вправа «Рюкзак, м'ясорубка, кошук»

Повернімося до наших очікувань. Я пропоную аркушки із записами ваших очікувань покласти в рюкзак, якщо ви взяли на цьому тренінгу для себе щось нове, у м'ясорубку – якщо вам потрібно щось обміркувати, і - викинути в кошик, якщо вважаєте, що нічого корисного ви не отримали.

Підсумки заняття.

Психолог:

-Коли я готувалася до тренінгу, то розмірковуючи про сенс і значення великої професії - Учитель, її вічність, я згадала притчу:

Мандрівник побачив трьох робітників, які штовхали важко навантажені тачки, і запитав кожного, що він робить.

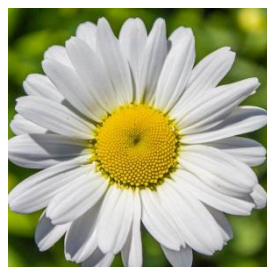
Перший відповів: "Штовхаю цю важку тачку, будь вона проклята".

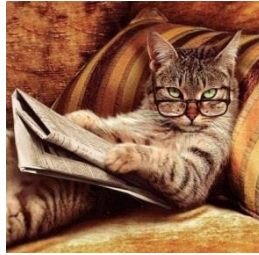
Другий сказав: "Заробляю на хліб для своєї родини".

А третій гордо вимовив: "Я будую прекрасний храм".

Троє робітників робили одне і те ж, але відчували себе по-різному. Для першого робота була каторгою, і він був дуже нещасний. Другий відчував себе опорою і годувальником сім'ї. В його відповіді - спокійне гідність. Третій служив прекрасної мети. Він був гордий і щасливий.

Щастя і успішність вчителя багато в чому залежить від того, який сенс він вкладає у свою працю, як багато він працює над собою, своїм зростанням, своєю незамінністю. Дякую вам за співпрацю!

Опитувальник
оцінка професійної спрямованості
особистості вчителя

(Є. Рогов)

Інструкція. Шановні респонденти! В даному опитувальнику перераховані властивості, притаманні Вам більшою чи меншою мірою.

При цьому можливі два варіанти відповідей:

А) правильно, властивість, що описується, типова для моєї поведінки;

Б) неправильно, властивість, що описується, не типова для моєї поведінки або притаманна мені в мінімальному ступені.

Прочитавши твердження, виберіть один з варіантів (А чи Б), який найбільше Вам підходить, та запишіть його у бланку для відповідей напроти відповідного номера.

Текст опитувальника

№	Твердження
1.	Я цілком міг би жити один, далеко від людей.
2.	Я часто перемагаю інших своєю самовпевненістю.
3.	Тверді знання дисциплін, які я вивчаю, можуть істотно полегшити життя людини.
4.	Люди повинні більше, ніж тепер, дотримуватися законів моралі.
5.	Я уважно читаю кожную книгу, перш ніж повернути її до бібліотеки.
6.	Мій ідеал робочої обстановки – тиха кімната з робочим столом.
7.	Люди кажуть, що мені подобається робити все своїм оригінальним способом.
8.	Серед моїх ідеалів чільне місце посідають особистості вчених, які зробили великий внесок у педагогіку.
9.	Оточуючі вважають, що на грубість я просто не здатний.
10	Я завжди уважно стежу за тим, як я одягнений.

11	Буває, що весь ранок я ні з ким не хочу розмовляти.
12	Мені важливо, щоб у всьому, що мене оточує, не було безладу.
13	Більшість моїх друзів – люди, інтереси яких лежать у сфері моєї професії.
14	Я довго аналізую свою поведінку.
15	Вдома я поводжу себе за столом так само, як у ресторані.
16	У компанії я даю іншим можливість жартувати і розповідати всякі історії.
17	Мене дратують люди, які не можуть швидко приймати рішення.
18	Якщо у мене є трохи вільного часу, то я волю почитати педагогічну літературу
19	Мені незручно «дуріти» в компанії, якщо навіть інші це роблять.
20	Іноді я люблю позлословити про відсутніх.
21	Мені дуже подобається запрошувати гостей і розважати їх.
22	Я рідко виступаю в розрізі з думкою колективу.
23	Мені більше подобаються люди, які добре знають свою професію, незалежно від їх особистісних особливостей.
24	Я не можу бути байдужим до проблем інших.
25	Я завжди охоче визнаю свої помилки.
26	Гірше покарання для мене – бути закритим на самоті.
27	Зусилля, витрачені на складання планів, не варті цього.
28	У шкільні роки я поповнював свої знання, читаючи спеціальну літературу.
29	Я не засуджую людину за обман тих, хто дозволяє себе обманювати.
30	У мене не виникає внутрішнього протесту, коли мене просять допомогти.
31	Ймовірно, деякі люди вважають, що я занадто балакучий.
32	Я уникаю громадської роботи і пов'язаної з цим відповідальності.
33	Наука – це те, що найбільше цікавить мене в житті.

34	Оточуючі вважають мою сім'ю інтелігентною.
35	Перед тривалою поїздкою я завжди ретельно продумую, що із собою взяти.
36	Я живу сьогоднішнім днем більшою мірою, ніж інші люди.
37	Якщо є вибір, то я волію організувати позакласний захід, а не розповідати учням що-небудь з тієї чи іншої дисципліни.
38	Основне завдання вчителя – передати учневі знання.
39	Я люблю читати книги і статті на теми моралі, етики.
40	Іноді мене дратують люди, які звертаються до мене з питаннями.
41	Більшість людей, з якими я буваю в компаніях, безсумнівно, раді мене бачити.
42	Думаю, мені сподобалася б робота, пов'язана з відповідальною адміністративно-господарською діяльністю.
43	Я навряд чи засмучусь, якщо доведеться провести свою відпустку, навчаючись на курсах підвищення кваліфікації.
44	Моя люб'язність часто не подобається іншим людям.
45	Були випадки, коли я заздрив удачі інших.
46	Якщо мені хто-небудь нагрубить, то я можу швидко забути про це.
47	Як правило, оточуючі прислухаються до моїх пропозицій.
48	Якби мені вдалося перенестися в майбутнє на короткий час, то я, насамперед, набрав би літератури з педагогічних дисциплін.
49	Я активно впливаю на долю інших.
50	Я ніколи з посмішкою не говорив неприємних речей.

Бланк для відповідей

1		2		3		4		5	
№ п	А / Б	№ п	А / Б	№ п	А / Б	№ п	А / Б	№ п	А / Б
1		2		3		4		5	
6		7		8		9		10	
11		12		13		14		15	
16		17		18		19		20	
21		22		23		24		25	

26		27		28		29		30	
31		32		33		34		35	
36		37		38		39		40	
41		42		43		44		45	
46		47		48		49		50	
сума балів		сума балів		сума балів		сума балів		сума балів	

Підрахуйте:

кожна відповідь, яка збіглася з «ключовою», оцінюється в 1 бал; а за невідповідну ключу – 0 балів. Отримані бали підсумуйте і впишіть у бланк для відповідей.

Ключ:

1. Комунікабельність: 1б, 6б, 11б, 16б, 21а, 26а, 31а, 36а, 41а, 46а;
2. Організованість: 2а, 7а, 12а, 17а, 22б, 27б, 32б, 37а, 42а, 47а;
3. Спрямованість на предмет: 3а, 8а, 13а, 18а, 23а, 28а, 33а, 38а, 43а, 48а;
4. Інтелігентність: 4а, 9а, 14а, 19а, 24а, 29б, 34а, 39а, 44а, 49а;
5. Мотивація схвалення: 5а, 10а, 15а, 20б, 25а, 30а, 35а, 40б, 45б, 50а.

Інтерпретація результатів:

Зона норми знаходиться в межах 3-7 балів. Кожен з напрямків професійної спрямованості вважається недостатньо розвиненим, якщо за даною шкалою отримано менше трьох балів, і яскраво вираженим – якщо кількість балів більше семи.

Дякуємо за співпрацю!

АНКЕТА**Сутність професійної мобільності вчителя початкових класів**

Інструкція. Шановні респонденти, Вам пропонується декілька запитань, що стосуються формування професійної мобільності вчителів початкових класів у системі методичної роботи.

1. Вкажіть, які якості учителя, на Ваш погляд, важливі для його професійно-педагогічної діяльності:

- Гнучкість, мобільність;
- уміння використовувати в навчальному процесі сучасні психолого-педагогічні та методичні ідеї;
- володіння високим рівнем уміння спілкуватись, логічно мислити;
- здійснення аналізу результатів навчання;
- прогнозування своєї діяльності;
- поєднання всіх варіантів
- _____

2. На скільки важливі якості професійної мобільності вчителя?

Свою думку оцініть в балах:

3 б. – дуже важлива;

2 б. – важлива;

1 б. – менш важлива;

0 б. – не важлива.

комунікативність	
дидактична компетентність	
методична грамотність	
організаційні здібності	
саморозвиток	

3. Що таке «професійна мобільність»?

4. Продовжіть думку:

– «Професійна мобільність» включає в себе такі поняття:

– Близькі в понятійному відношенні до терміна «професійна мобільність» поняття:

5. Чи володієте Ви професійною мобільністю? Якщо «так», то вкажіть рівень: *високий, середній, низький, не можу сказати.*

6. Якщо Ви низько оцінили свій рівень володіння професійною мобільністю, назвіть імовірні причини (підкресліть):

недостатність теоретичних знань;

недостатність практичних умінь;

недостатньо самостійної роботи;

недостатньо методичної літератури;

відсутність мотивації;

інші варіанти (напишіть) _____

7. Виділіть умови, які дозволяють підняти рівень професійної мобільності (підкресліть):

розширення теоретичного матеріалу;

збільшення кількості практичних занять у контексті методичної роботи школи;

залучення до індивідуальних форм методичної роботи;

збільшення кількості уроків-спостережень;

інші варіанти (напишіть) _____

Дякуємо за співпрацю!

МЕТОДИКА КОС**«Оцінка комунікативних і організаторських схильностей»**

(В. Синявський, Б. Федоришин)

Інструкція. Шановні респонденти, запропонований Вам тест містить 40 питань. Прочитайте їх та дайте відповіді на всі питання за допомогою бланка, на якому надруковані номери питань. Якщо ваша відповідь на питання позитивна, тобто Ви погоджуєтесь з тим, про що запитують, то на бланку відповідний номер обведіть кружечком. Якщо Ваша відповідь негативна, тобто Ви не погоджуєтесь, то відповідний номер закресліть. Стежте, щоб номер питання і номер бланку збігалися. Майте на увазі, що питання носять загальний характер і не можуть містити всіх необхідних подробиць. Тому уявіть собі типові ситуації і не задумуйтесь над деталями. Не треба витратити багато часу на роздуми, відповідайте швидко. Відповідаючи на питання, не прагніть створити заздалегідь приємне враження. Важлива Ваша відвертість при відповіді.

Час виконання 10 – 15 хвилин.

Опитувальник

1. Чи є у вас потяг до спілкування і знайомства з різними людьми?
2. Чи подобається вам займатися громадською роботою?
3. Чи довго турбує вас почуття образи на своїх товаришів?
4. Чи завжди вам важко орієнтуватися в критичній ситуації, що склалася?
5. Чи багато у вас друзів, з якими ви постійно спілкуєтесь?
6. Чи часто вам вдається схилити більшість своїх товаришів до прийняття ними вашої думки?
7. Чи правда, що вам приємніше і простіше проводити час за книжками або за якимось іншим заняттям, ніж спілкуватися з людьми?
8. Якщо виникли певні перешкоди у здійсненні ваших намірів, чи легко вам відмовитися від своїх намірів?

9. Чи легко ви встановлюєте контакти з людьми, які значно старші за вас?
10. Чи любите ви придумувати й організовувати зі своїми товаришами різноманітні ігри і розваги?
11. Чи важко вам включатися в нові для вас компанії (колективи)?
12. Чи часто ви відкладаєте на інші дні справи, які слід було б виконати сьогодні?
13. Чи легко вам вдається встановлювати контакти і спілкуватися з незнайомими людьми?
14. Чи прагнете ви, щоб ваші товариші діяли згідно з вашою думкою?
15. Чи важко вам освоюватися в новому колективі?
16. Правда, що у вас не буває конфліктів з товаришами через невиконання ними своїх обіцянок, зобов'язань, обов'язків?
17. Чи прагнете ви, якщо обставини сприяють цьому, познайомитися і поспілкуватися з незнайомою людиною?
18. Чи часто у вирішенні важливих справ берете ініціативу на себе?
19. Чи дратують вас оточуючі, чи виникає у вас бажання побути наодинці?
20. Чи правда, що ви, як правило, погано орієнтуєтесь в незнайомій для вас обстановці?
21. Чи подобається вам постійно бути серед людей?
22. Чи виникає у вас відчуття дискомфорту, якщо вам не вдається завершити розпочату справу?
23. Чи важко вам проявити ініціативу, щоб познайомитися з іншою людиною?
24. Чи правда, що ви втомлюєтесь від постійного спілкування з друзями?
25. Чи подобається вам брати участь у колективних іграх?
26. Чи часто ви проявляєте ініціативу під час розв'язання проблем, які зачіпають інтереси ваших друзів?
27. Чи правда, що ви відчуваєте себе невпевнено серед незнайомих людей?
28. Чи правда, що ви не прагнете довести правильність своїх дій чи слів?

29. Чи вважаєте ви, що вам неважко внести пожвавлення в незнайоме товариство?
30. Чи брали ви участь у громадському житті школи?
31. Чи прагнете ви обмежити коло своїх знайомих?
32. Чи правда, що ви не намагаєтеся відстоювати свою думку чи рішення, якщо його не зразу прийняли друзі?
33. Чи відчуваєте ви себе комфортно в незнайомій компанії?
34. Чи охоче ви організовуєте вечірку для своїх товаришів?
35. Чи правда, що ви губитеся, коли треба говорити перед великою кількістю людей?
36. Чи часто ви спізнюєтеся на ділові зустрічі, побачення?
37. У вас багато друзів?
38. Чи часто ви буваєте в центрі уваги своїх друзів?
39. Ви відчуваєте дискомфорт під час спілкування з малознайомими людьми?
40. Чи правда, що ви не дуже впевнено почуваете себе в оточенні великої групи своїх друзів?

Бланк для відповідей:

1	5	9	13	17	21	25	29	33	37
2	6	10	14	18	22	26	30	34	38
3	7	11	15	19	23	27	31	35	39
4	8	12	16	20	24	28	32	36	40

Дякуємо за співпрацю!

7. Утримуватися від прийняття першої ідеї, яка прийшла в голову, типової, загальноприйнятої позиції, висувати різні ідеї і вибирати кращу (незалежність, нестандартність).
8. Виявляти впевненість у своєму рішенні, незважаючи на труднощі, які виникли, брати на себе відповідальність за нестандартну позицію, думку, яка сприятиме розв'язанню проблеми (упевнений стиль поведінки з опорою на себе, самодостатня поведінка).

Дякуємо за співпрацю!

СЕМІНАР-ПРАКТИКУМ

Розвиток креативності та творчості вчителя

Мета: формувати креативність, творче мислення, прагнення до оригінальності педагогічної дії; допомогти розкрити свій творчий потенціал; сприяти розвитку творчої уяви, оригінальності та гнучкості мислення.

Хід

1 Привітання та організація роботи.

1. Вправа «Зоряне небо»

Мета полягає у активізації учасників до роботи, мотивації їх діяльності на семінарі.

Доброго дня! Перед вами зображено небо з багатьма тисячами зірок. У вас на партах теж є зірочки, пропоную написати на них очікування та сподівання від нашого семінару-практикуму та прикріпити на зоряне небо. Надіємось на те, що зорі допоможуть нам реалізувати всі професійні мрії, плани та задуми.

Наприкінці семінару-практикуму ми перевіримо, чи справдилися вони.

2. Основний зміст

Інформаційне повідомлення з використанням мультимедійної презентації (3 хв)

Прощу прослухати інформаційне повідомлення стосовно креативності вчителя.

Слайд 1. А. Маслоу зауважує: «ми повинні навчити людей бути креативними..., щоб вони були готові прийняти нове, уміли імпровізувати... Настав час нової людини, людини, здатної відірватися від свого минулого, що відчуває в собі силу, мужність і упевненість, щоб довіритися тому, що диктує ситуація, здатної, якщо знадобиться, розв'язати проблеми, що встали перед нею, шляхом імпровізації, без попередньої підготовки».

Слайд 2. Психологи (Дж. Гілфорд, Е. Торранс, А. Маслоу, В. Рибалка) зазначають, що креативність – сукупність творчих здібностей особистості,

які проявляються в мисленні, почуттях і діях; здатність породжувати оригінальні ідеї.

Слайд 3. Педагогічна креативність – це здатність до педагогічної творчості, здатність бачити, ставити й оригінально вирішувати педагогічні питання, швидко орієнтуватися в нових педагогічних ситуаціях, передбачити результати. До ознак педагогічної креативності належать: проблемне бачення; пошуково-перетворюючий стиль мислення; творча фантазія, розвинуте уявлення; високий рівень загальної культури.

Слайд 4. О. Куцевол розглядає поняття «методична творчість», яку розуміє як діяльність, спрямовану на постановку дидактично-методичних завдань з удосконалення змісту, структури й системи шкільної освіти, пошук нестандартних, оригінальних шляхів і засобів їх вирішення з метою розвитку суб'єктів навчально-виховної взаємодії.

Слайд 5. У педагогічній науці виокремлюється таке поняття, як «методична креативність» що розглядається як уміння нестандартно застосовувати наявні знання для реалізації цілей виховання і навчання відповідно до методичної теорії та конкретних умов навчання.

Слайд 6. С. Литвиненко зазначає, що «методична креативність вчителя – це здатність до критичного аналізу інновацій, використання порівняльного аналізу новаторського і традиційно-особистісного методичного досвіду, створення власної інноваційно-методичної системи, стилю роботи, творче використання методів корекції та модернізації новаторських рекомендацій у галузі викладання різних дисциплін в умовах початкової школи».

Слайд 7. На думку Т. Бережної, методична креативність – це інтелектуальна активність методичного мислення вчителя, що створює умови для реалізації методичної творчості й виконання методичних завдань чи ситуацій на рівні інноваційно-теоретичного відкриття.

Слайд 8. Методична креативність розуміється як інтегративне поєднання якостей особистості вчителя, що визначають його готовність до творчості в

професійно-методичній діяльності та нестандартного розв'язання методичних задач чи професійних ситуацій ситуацій.

Слайд 9. Складовими методичної креативності, які розкривають зміст особистісно-творчого компонента методичної культури вчителя початкових класів, є здатність до творчості в професійно-методичній діяльності (здатність генерувати нові ідеї, відмовитись від стереотипних способів мислення; відкритість до інноваційної діяльності; уміння знаходити шляхи нестандартного вирішення ситуацій); оригінальність педагогічної дії (здатність продукувати нестандартні ідеї; оригінальне виконання навчально-виховних та методичних завдань; креативний погляд на події, явища); прояв нетрадиційного, творчого мислення (вміння швидко, нетипово знайти вихід із різних проблемних ситуацій; неординарно мислити).

Робота в групах «Квітка-семицвітка»

Учасники діляться на 4 групи. Пропоную Вам обрати одну із запропонованих пелюсток, колір обираєте за бажанням і запишіть всі ознаки креативності. (Ознаки креативності: високий рівень творчості; працездатності; позитивне мислення).

Відбувається аналіз всіх записаних рис та ознак креативності. Та учасники обирають на свій погляд 5 найважливіших з них.

Розвиток дискусії.

Як ви гадаєте яку роль відіграє креативність у професійній діяльності вчителя початкових класів? В чому вона проявляється?

Учасники висловлюють свої думки стосовно креативності. Творчості вчителя та її ролі. Намагаються довести свою позицію.

Існує багато шляхів формування креативності вчителя. Ми сьогодні теж виконуватимемо різноманітні вправи з метою розвитку та формування креативних рис.

Вправа «Малюємо казку»

Мета: розвивати творчу уяву, інтуїцію навчати систематизувати свої творчі ідеї; формувати комунікативні навички, вміння співпрацювати.

Інструкція. Я роздаю Вам маленькі геометричні фігурки. Якщо додати до них додаткові лінії, у вас вийдуть цікаві предмети або сюжетні малюнки.

Завдання. Спробуйте придумати героїв та казку про них. Зробіть її повною і цікавою. На роботу у вас є 10 хвилин.

Презентація груп (2 хв)

Обговорення: – Чи складно було виконувати цю вправу? Що заважало?

Чи можна подібну вправу виконувати з молодшими школярами? Що можна спростити?

Вправа «Корзинка творчих ідей»

Мета: стимулювання творчої уяви й фантазії, розвиток оригінальності, швидкості та гнучкості мислення.

Звучить музика Ф. Шопена «Фантазія».

Час: - 5 хвилин

Творчість учителя виявляється і в тому, наскільки різнобічно й оригінально він виконує різні операції із предметами та об'єктами навколишньої дійсності. Я пропоную вам подумати й обговорити у групі, записати, якомога більше способів використання звичайного предмета (наприклад, ручки, зошита тощо) і його нових призначень.

Критеріями оцінювання будуть продуктивність використання завдань шляхом підрахування кількості відповідей за певний інтервал часу; гнучкість – кількість переключень з одного об'єкта на інші; оригінальність – за частотою такої відповіді в однорідній групі.

Вправа «Моє бачення творчої особистості»

Мета: на основі аналітико-синтетичних мислительних операцій сформулювати глибоке усвідомлення сутності та змісту поняття «творчість»; сприяти розвитку креативності й оригінальності мислення.

Ваше завдання полягає в тому, щоб протягом п'яти хвилин до кожної літери слова «креативність» та «творчість» дібрати якості, які, на вашу думку, характеризують творчу дитину (Після виконання творчого завдання

один представник групи зачитує версію розшифровки слів «креативність» та «творчість».)

Т – толерантний, терплячий, трудолюбивий...

В – винахідливий, відкритий, впевнений, вольовий, відвертий...

О – оригінальний, організований, оптимістичний...

Р – рішучий, розкутий, реактивний, романтичний, різний...

Ч – чутливий, чесний, чуйний, чарівний...

І – ініціативний, інтелігентний, інтелектуальний...

С – самостійний, свідомий, сумлінний, сміливий...

Т – товариський, турботливий, тактовний...

Б .

Після виконання вправи порівнюють подібність та шукають відмінність записаних характеристик.

Гра «Креативна картина педагогічних мрій»

Мета: розвивати оригінальність і гнучкість мислення, стимулювати творчу уяву та фантазію, згуртувати колектив.

Учасники діляться на групи. У кожного вчителя є свої професійні мрії. «Я пропоную поринути на хвилинку у ваші педагогічні мрії».

Звучить ніжна мелодія. Педагог роздає учасникам різноманітні вирізки із журналів, газет, листівок тощо, які допоможуть їм проілюструвати мрії. «Спробуйте створити креативну картину педагогічних мрій яка б характеризувалась оригінальністю, творчістю. Ви можете доповнити картину власними написами, малюнками».

Учасники працюють над створенням картини

Робота з деформованими таблицями

Учасники діляться на 2 групи, кожна з яких отримує в конверті завдання, що полягає у відтворенні деформованої таблиці.

Перша група отримує креативні методи та їх сутність.

Друга група відтворює типи творчих завдань та їх характеристику.

Креативні методи навчання:

- аглютинація (від грец. склеювання) – поєднання несполучених частин, якостей в одне ціле (Кентавр);
- аналогія – створення нового за схожістю з відомим. Суть аналогії в тому, що будується образ, який чимось нагадує річ, що реально існує, живий організм;
- акцентування – підкреслення, загострення окремих знаків; так художник малює карикатуру, дружній шарж. Він знаходить в обличчі, фігурі неповторні, притаманні тільки їй особливості, і підсилює їх, загострює;
- гіперболізація – збільшення або зменшення предметів, а також зміна окремих частин (Гулівер у країні ліліпутів);
- типізація – визначення істотного, повторювального в однорідних образах;
- реконструкція – створення образів уяви, коли за певною частиною, ознакою, властивістю «домислюється» цілісний образ.

Творчі завдання:

- Конструювання загадки. Стимулювання дитячої творчості в концентрованій формі відображає дитячий досвід пізнання дійсності.
- Придумування історій із шостим словом. Дітям дають слова, за допомогою яких вони придумують якусь історію.
- Казка навиворіт. Цей метод цінний не тільки для розвитку пародіювання, а й для вільної розповіді.
- Казка-калька. Цей метод не тільки розвиває уяву, а й істотно стимулює її розвиток.
- Створення попурі казок. Суть цього методу полягає в тому, що події з різних казок переплітаються й розгалужуються за новим сюжетом. Цей метод принесе задоволення дитині від фантазування засобами слова.

Гра «Імпорізація»

Учасники діляться на групи.

Ви бачите загадкову скриньку, у ній є завдання різного характеру. Вам необхідно їх творчо, нестандартно виконати імпровізуючи. Прошу вибрати завдання першу групу. Запропоновані завдання: уривок казки (на вибір);

конструювати загадку; 5 скоромовок; розіграти кумедну педагогічну ситуацію; створити попури казок.

Групи виймають завдання. Готуються кілька хвилин та виконують.

Вправа «Пантоміма»

(Учасники поділені на ті ж групи). У вас на партах є аркуші чистих листків. Вам необхідно записати перелік емоцій та станів людини. Потім один з учасників групи продемонструє один із них за допомогою міміки і жестів, і т.д.

3. Підсумок семінару-практикуму.

Вправа «Креативна павутина»

Шановні учасники, прошу стати в коло. У мене в руках чарівний клубок. За його допомогою сплетемо креативну павутину. Я кидаю клубок, залишаючи нитку в руках, комусь із вас і бажаю вам творчості педагогічної дії, гнучкості мислення, креативності тощо. Ви ловите клубок і повторюєте аналогічні дії. При цьому намагайтесь використовувати знання, отримані на сьогоднішньому семінарі, не повторюватись. Символічно утворена павутина приносить здійснення мрій та творчих задумів. Тепер прошу Вас віднайти на плакаті зірочки, на яких ви записували свої очікування. Якщо вони справдилися – прикріпіть її на утворену павутину, якщо ні, то хай залишається на місці.

Вправа «Аплодисменти»

Ми з вами добре попрацювали. На завершення нашої роботи я пропоную уявити на одній долоні посмішку, на іншій – радість. А щоб вони не втекли від нас, їх треба міцно-преміцно поєднати в аплодисменти.